

SBORNÍK

**PRAXE NOVELY O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ
OCHRANĚ DĚTÍ - S ROZUMEM A CITEM**

Autorský kolektiv: Rozum a Cit, z. s.

www.rozumacit.cz

OBSAH

Úvod

..... 3

Doprovázení – sledování výkonu pěstounské péče

..... 8

Vzdělávání náhradních rodičů

..... 13

Podpora při udržování sounáležitosti dítěte s jeho rodinou

..... 16

Pomoc se zajištěním osobní péče o dítě – odlehčující služba

..... 18

Respitní péče

..... 20

Zprostředkování odborné pomoci

..... 20

Případové konference

..... 26

Individuální plán ochrany dítěte

..... 31

Přípravy náhradních rodičů

..... 33

Pěstounská péče na přechodnou dobu

..... 36

Propojování a spolupráce nestátních i státních organizací v oblasti NRP

..... 41

ÚVOD

V roce 2007, kdy jsme vydali první obsáhlou příručku „Pěstouni mají právo na služby – praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči“, ještě nebyl vytvořen systém, kterým by se služby dostávaly přímo k pěstounům. Bylo především na samotných pěstounech, jak se se svou vytrvalostí a vynalézavostí ke službám dostanou, jak si je sami zajistí.

Od té doby jsme vytvořili a zrealizovali mnoho projektů s různými názvy (např. „Nejste na to sami“, „Na každém dítěti záleží“, „Podpora příbuzenské PP“, „Na cestě k dospělosti“, „Na jedné lodi“, „Dítě v nejlepších rukách“...), kterými jsme se snažili a snažíme vyplnit mezery v systému péče o ohrožené děti, především v oblasti pěstounské péče.

Velkým skokem dopředu je v tomto smyslu přijetí novely zákona o sociálně-právní ochraně. Zásadní je změna, díky které stát každé pěstounské rodině garantuje služby a poskytuje na ně finance. Nový systém hledá, kudy vejít v běžnou praxi a je zapotřebí hodně vytrvalosti a dlouhodobé poctivé práce, aby se stal systémem dobrým, dostupným a fungujícím.

Novela zákona o sociálně-právní ochraně vešla v platnost téměř před dvěma lety. Přijetí této novely provázely bouřlivé diskuze mezi pěstouny, odbornou veřejností i politiky. Byla napadána i vyzdihována. Nakonec však byla přijata, i když s odlišnými očekáváními. A ani po jejím přijetí emoce nevychladly, dodnes je pohled na změny přinesené touto novelou z pohledu mnoha lidí rozporuplný. Nechceme zde dál jítití staré rány, ale pokusit se ohlédnout za uplynulým obdobím a představit naši zkušenost s tím, jak se proměnila pěstounská péče po 1. 1. 2013. Na změny se budeme dívat našima očima, to znamená očima neziskové organizace pracující s pěstouny už od roku 2000. Nemáme ambice postihnout všechny změny systému a nebudeme tvrdit, že pohled je naprosto objektivní. To není možné a případnou odbornou analýzu necháme na jiných. Náš pohled bude pohled z terénu, pohled lidí, kteří se každý den setkávají s pěstouny a s dětmi jim svěřenými, pohled lidí, snažících se pomáhat tam, kde je to třeba, a to se zaměřením na specifika každého klienta a každé řešené situace.

Na začátku bychom chtěli nastínit, z čeho vycházíme. Jsme nezisková organizace, která od roku 2000 podporuje náhradní rodiny poskytováním odborných služeb.

Dne 18. 7. 2002 udělil Magistrát hlavního města Prahy Občanskému sdružení Rozum a Cit „Pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí“ dle zákona č. 359/1999 Sb.

Dne 14. 11. 2007 udělil Magistrát hlavního města Prahy Občanskému sdružení Rozum a Cit „Registraci poskytovatele sociálních služeb v oblasti – Odborné sociální poradenství“.

Dne 4. 2. 2013 udělil Krajský úřad Středočeského kraje Občanskému sdružení Rozum a Cit pověření k výkonu sociálně-právní ochrany v několika oblastech, z nichž vybíráme:

- Uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče (ve smyslu § 47b zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).
- Poskytování výchovné a poradenské péče při výkonu pěstounské péče osobě pečující, s níž uzavřelo dohodu o výkonu pěstounské péče (ve smyslu § 47b zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů), a sledování výkonu pěstounské péče této osoby.

Naše hlavní cíle jsou:

- Zvyšovat kvalitu života dětí vyrůstajících mimo vlastní rodinu.
- Provázet a podporovat rodiče při výchově přijatých dětí a napomáhat tak ke stabilitě rodinného prostředí.
- Zvyšovat kompetence náhradních rodičů v oblasti výchovy a náhradní rodinné péče.
- Pomáhat rodinám při řešení obtížných situací a přispívat k prevenci selhání náhradní rodinné péče.

V současné době je složení rodin, s nimiž spolupracujeme na základě uzavřené dohody o výkonu pěstounské péče, následující:

Počet dětí umístěných do pěstounské péče v jedné pěstounské rodině	Jedno	123
	Dvě	31
	Tři	6
	Čtyři a více	8
Věk dětí	0 – 3	20
	3 – 6	40
	6 – 15	114
	15 – 18	48
Pěstouni	Dlouhodobí pěstouni bez vlastních dětí	31
	Dlouhodobí pěstouni s vlastními dětmi	26
	Pěstouni – příbuzní svěřených dětí	111
	Pěstouni na přechodnou dobu	7
	Pěstoun – samoživitel	33
POČET PĚSTOUNSKÝCH RODIN CELKEM		175

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí přinesla několik zásadních změn:

DOHODA O VÝKONU PĚSTOUNSKÉ PÉČE

- Povinnost osoby pečující (pěstouna) a osoby v evidenci (pěstouna na přechodnou dobu) mít uzavřenu dohodu se státní či nestátní institucí pověřenou k výkonu SPOD. Je na ní vázáno poskytování státního příspěvku, ze kterého jsou hrazeny služby pro pěstouny.

SLEDOVÁNÍ VÝKONU PĚSTOUNSKÉ PÉČE (NEBO TAKÉ NÁŠ TERMÍN „DOPROVÁZENÍ PĚSTOUNSKÉ RODINY“)

- Povinnost doprovázející organizace sledovat naplňování dohody, být minimálně 1x za 2 měsíce v osobním kontaktu s pěstouny a s dětmi svěřenými do její péče, a podávat zprávy 1x za 6 měsíců příslušnému OSPOD pěstounů.

VZDĚLÁVÁNÍ

- Povinnost doprovázející organizace zprostředkovat či zajistit bezplatně možnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě.
- Povinnost osob pečujících a osob v evidenci vzdělávat se minimálně 24 hodin ročně.

PODPORA PŘI UDRŽOVÁNÍ SOUNÁLEŽITOSTI DÍTĚTE S JEHO RODINOU

- Povinnost doprovázející organizace zajistit místo a asistenci při kontaktech dítěte s biologickou rodinou.
- Povinnost osob pečujících a osob v evidenci udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými, zejména s rodiči.

RESPITNÍ PÉČE

- Povinnost doprovázející organizace pomoci s osobní péčí o dítě v případě nemoci osob pečujících, při vyřizování nezbytných osobních záležitostí apod.

POMOC SE ZAJIŠTĚNÍM OSOBNÍ PÉČE O DÍTĚ – ODLEHČUJÍCÍ SLUŽBA

- Povinnost doprovázející organizace zajistit péči o dítě v rozsahu 14 dní za rok pro dítě starší 2 let tak, aby měli pěstouni možnost načerpat nové síly.

ZPROSTŘEDKOVÁNÍ ODBORNÉ POMOCI

- Povinnost doprovázející organizace zprostředkovat např. terapeutickou, psychologickou, poradenskou pomoc alespoň 1x za 6 měsíců.

PŘÍPADOVÁ KONFERENCE

- Zakotvení institutu případové konference jako jedné z metod práce OSPOD při poskytování sociálně-právní ochrany. Případová konference spočívá v zapojení dětí, rodičů a dalších osob či subjektů podílejících se na ochraně dítěte do řešení jeho situace.

INDIVIDUÁLNÍ PLÁN OCHRANY DÍTĚTE

- Vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny, stanoví časový plán pro provádění těchto opatření.

PŘÍPRAVA NA PĚSTOUNSKOU PÉČI

- Stanovení minimálního rozsahu příprav (nově rozšíření na 48 hodin pro osvojení a pěstounskou péči a 72 hodin pro pěstounskou péči na přechodnou dobu).

PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

- Díky novele začala být tato oblast pěstounské péče podporována, profesionalizována a pevně zakotvena v systému péče o ohrožené děti.

DOPROVÁZENÍ – SLEDOVÁNÍ VÝKONU PĚSTOUNSKÉ PÉČE

KAZUISTIKA Č. 1

Rodina Novotných dostala poměrně náhle do pěstounské péče svá dvě vnoučata Pepu (4 roky) a Moniku (8 let). Pěstouni - prarodiče žijí v bytě 2+kk, kde po příchodu vnoučat museli vše upravit. Udělat z ložnice dětský pokojík a z obýváku zároveň prostor pro vlastní spaní. Snažili se vytvořit pro vnoučata zázemí, kde by se cítila dobře. Museli jim nakoupit spoustu oblečení a dalších věcí, jelikož nic neměli. Tato nečekaná situace byla pro ně velmi emočně, fyzicky i finančně náročná.

Průvodce po příchodu do rodiny zjistil, že pěstouni stále ještě nedostávají dávky pěstounské péče, na které mají již 3 měsíce ze zákona nárok. Díky tomu se rodina dostala do finančních potíží a velmi ji to stresovalo. Prarodiče platili školku, kterou ze zákona jako pěstouni platit nemusí. Prarodiče vůbec netušili, co mohou a nemohou, jaká mají práva a jaké povinnosti. Informace ze strany sociálního pracovníka OSPOD nebyly pro pěstouny dostačující, a ani na dalších úředních místech nezískali všechny potřebné informace. A nikdo se s nimi na úřadech příliš bavit nechtěl.

Rodina byla ve velmi složité a psychicky náročné situaci. Pěstouni - prarodiče byli ze všeho velmi vyčerpaní a bezradní. Průvodce po příchodu do rodiny aktuální situaci zmapoval a začal řešit. Prarodičům poskytl informace o právech a povinnostech, které jako pěstouni mají. S úřady dojednal vše potřebné. Dávky díky tomu do 14 dnů přišly pěstounům na účet. Mohli tak zaplatit, co bylo potřeba a začali s penězi hospodařit. Průvodce pomohl pěstounům sepsat žádost o prominutí příspěvku na školku, která byla kladně vyřízena. Pěstounům se velmi ulevilo, když zjistili, že mají někoho, kdo je provede pro ně novou, neznámou a složitou situaci.

V tomto případě se dala situace podchytit a řešit poměrně včas díky tomu, že průvodce do rodiny vstoupil hned na začátku pěstounské péče, oproti rodinám, které mají děti svěřeny do pěstounské péče již několik let. Takové rodiny často sdělují, že by tuto pomoc a podporu potřebovaly již od samého začátku, kdy k nim děti do rodiny přišly. Kdyby se těmto rodinám dostalo péče již tenkrát, mohly dětem i sobě dopřát odbornou pomoc, kterou vzhledem k složitým životním událostem potřebovaly. Chyběly jim informace, služby a podpora.

Lenka Hanousková

KAZUISTIKA Č. 2

Monika (14 let) vyrůstala nějakou dobu s oběma rodiči. Po rozchodu rodičů byla nejprve svěřena do péče matky, ta však upřednostňovala mladší sestru Olgu. V 6 letech byla Monika svěřena otci. Otec péčí o Moniku nezládal, po půlroce ji odvezl k babičce (svoji matce), kde Monika již zůstala. Monice v té době bylo 7 let. Matka Moniky bydlela jen pár metrů od nich se svým přítelem a Moničinou mladší sestrou Olgou. Monika se s nimi vídala, navštěvovala je u nich doma. Otec za Monikou jezdil k babičce jednou za 3 měsíce. Opakovaně byl odsouzen k trestu odnětí svobody za neplacení výživného na své děti. Babička byla již v důchodu, a tak bylo pro ni problematické celou situaci finančně zvládnout. Později byla Monika babičce svěřena do pěstounské péče. Sociální pracovníce OSPOD babičce doporučil uzavření dohody o výkonu pěstounské péče s naší organizací Rozum a Cit, z.s. a babička souhlasila.

Při prvních návštěvách průvodkyně v této rodině vyšlo najevo hned několik problémů: babička se nacházela ve velmi vážném zdravotním stavu, kvůli kterému nemohla vycházet z domu, navíc odmítala lékařskou péči. Monika tak obstarávala veškeré nákupy, komunikaci s úřady, návštěvy lékaře atd. Byt byl ve značně zanedbaném stavu, Monika spala na zemi na matraci. Problémy nastaly i ve škole - Monika byla šikanována. Spolužáci ji schovávali věci, posmívali se jí, že smrdí, a že „má AIDS“. Situace se ještě zhoršila po návštěvě spolužaček u Moniky doma, přestaly s ní mluvit. Moniku to velmi trápilo, hubla, nemluvila. Svěřila se nejprve babičce. Rodina se snažila problém šikany řešit se školou vlastními silami, ale bezúspěšně. Po intervenci pracovníka naší organizace se podařilo změnit Monice třídu. Vše se začalo obracet k lepšímu, Monika si našla ve třídě nové kamarády. Ti se jí dokonce zastali ve chvíli, kdy ji na chodbě atakovali předchozí spolužáci. Také babička začala dbát na větší hygienu svou i svojí vnučky.

Babička bohužel vlivem svého špatného a neléčeného zdravotního stavu zanedlouho zemřela. Monika nesla těžce její ztrátu, navíc bylo třeba vyřešit, co s ní nyní bude. V této době se velmi zintenzivnil kontakt průvodkyně rodiny s Monikou. Jejím úkolem bylo provést Moniku tímto nelehkým obdobím. Průvodkyně se setkávala s Monikou každý týden a velmi rychle a operativně tak naplnila potřebu Moniky, která se ocitla ve „vzduchoprázdnu“. O Moniku projevil nejprve zájem strýc - bratr otce, který i v minulosti aktivně řešil problémy babičky a Moniky. Existovaly však pochybnosti, zda strýc péči zvládne, protože byl v minulosti několikrát trestně stíhán a často měnil bydliště. Zájem o Moniku projevila i její matka a Monika byla z této možnosti nadšená. Matka se však obávala, že otec Moniky a jeho bratr budou klást překážky svěřením Moniky do její péče. Průvodkyně proto svolala případovou konferenci, kde byla účastna spolu s Monikou, matkou, otcem, strýcem, sociální pracovnící OSPOD, psychologem Rozum a Cit a facilitátorkou. Výsledkem případové konference bylo naplánování kroků pro následující tři měsíce, kdy měla být Monika u matky na zkoušku, zároveň byl naplánován pravidelný kontakt Moniky s otcem i se strýcem. Všechny strany s takovým řešením souhlasily.

Po dobu zkušebního období u matky Moniky stále navštěvovala jednou týdně průvodkyně rodiny. U Moniky se objevily adaptační problémy, podporu průvodkyně potřebovala i matka. Monika si musela zvykat na nové prostředí, na mladší sestru, se kterou sdílela pokoj, matka potřebovala ventilovat těžkosti z nového soužití, které bylo zpočátku velmi náročné. Monika však změnila i svůj vzhled, nechala se slušivě ostříhat, začala být spokojená. Po zkušebním období Monika u matky zůstala. Pomoc průvodkyně byla ukončena, nejednalo se již o pěstounskou péči, rodině však byla nabídnuta v případě její potřeby další následná pomoc ze strany Poradenského centra Rozum a Cít. Průvodkyně svou intenzivní práci s Monikou naplnila skutečnou úlohu „průvodce“, Moniku provedla všemi změnami, které jí v té době potkaly a pomohla jí s adaptací ve své „nové“ rodině.

Lenka Hanousková

Doprovázení, nově zákonem zakotvené v dohodě o výkonu pěstounské péče, představuje dlouhodobou, pravidelnou a intenzivní službu určenou náhradním rodinám, která slouží především k podpoře rodin. Služba vznikla na základě potřeby samotných náhradních rodičů, kteří postrádali podporu odborníka – průvodce, se kterým by se mohli díky dlouhodobé spolupráci účinněji radit při výchově dětí, komunikaci v rodině a řešení specifických obtíží přijatých dětí, ale i o vlastních problémech a obavách.

Doprovázení je služba zaměřená na podporu náhradní rodiny jako systému. Prvotně byla určena především dětem, a to jak dětem přijatým do náhradní rodinné péče, tak dětem biologickým. Díky dlouhodobé těsné spolupráci s rodinou se ukázalo, že nelze oddělit problémy samotných dětí od problémů, výchovných přístupů a obav náhradních rodičů, neboť problematika jednoho dítěte a její vývoj ovlivňuje zároveň všechny členy rodiny, tj. dynamiku rodiny jako celku.

Služba doprovázení pomáhá náhradním rodičům zorientovat se ve vnitřním světě dětí, pomáhá jim ho poznat, pochopit a nalézt nevhodnější přístupy k jednotlivým dětem tak, aby jim mohli poskytnout co možná nevhodnější podmínky pro jejich rozvoj a posléze i pomoci najít místo ve společnosti. Díky těmto nelehkým úkolům služba doprovázení podporuje samotné náhradní rodiče ve výchovných přístupech k jednotlivým dětem, zaměřuje se na vztahy a komunikaci mezi jednotlivými členy rodiny, ale i na samotnou komunikaci rodiny jako celku, vede rodinu ke stabilizaci, pozitivnímu rozvoji a samostatnosti, pomáhá náhradním rodičům zbavovat se obav a nejistot provázejících je při výchově dětí, pomáhá řešit i problémy mezi náhradními rodiči, které mohou nastat při výchově dětí, ale které mohou pocházet i z jejich vlastní osobní historie.

Vedle podpory, kterou služba doprovázení poskytuje rodinám, druhým jejím důležitým posláním je prevence. Preventivní přístup se uplatňuje především v těch rodinách, které přijímají další dítě a kdy je žádoucí pomoci rodině se připravit na změny a možné problémy, které s sebou tato skutečnost nese. Prevence je důležitá také v rodinách, které přijaly děti mající za sebou komplikovanou minulost v podobě týrání, zneužívání a psychické deprivace vůbec, dále u dětí jiného etnika nebo dětí zdravotně či mentálně znevýhodněných. Některé děti jsou zatíženy citovou deprivací způsobenou ústavní výchovou a většina dětí je zatížena poruchou vztahové vazby (attachmentu). V těchto případech je nutné, aby doprovázení přineslo rodině také poučení o možných důsledcích zátěžových životních zkušeností dítěte do budoucna a pomohlo rodině najít neoptimálnější přístupy k dětem tak, aby se s prožitou minulostí co nejlépe vyrovnaly a aby na ně měla, pokud možno, co nejmenší dopad.

Doprovázení v naší organizaci fungovalo už od roku 2007. Jednalo se o podporu rodinám, které nás samy vyhledaly a o naši podporu požádaly. Po vstoupení novely zákona o SPOD v platnost se doprovázení od 1. 1. 2013 změnilo ve službu časově neohraničenou, vázanou na sepsanou dohodu o výkonu pěstounské péče. Intenzivní dlouhodobá spolupráce by měla rodinu dovést k posílení kompetencí a samostatnosti. Spolupráce s rodinou by pak měla probíhat v podobě pravidelných konzultací (jedenkrát za dva měsíce) či jiné odborné pomoci. Na samotné realizaci doprovázení se podílí řada pracovníků Rozum a Cit, z.s. spolu s dalšími externími spolupracovníky. Nejdůležitější úlohu v poskytování služby doprovázení však hraje odborný pracovník – průvodce, který rodinu doprovází a navštěvuje a který je s ní v nejtěsnějším kontaktu. Průvodce s rodinou pracuje na základě individuálního plánu ochrany dítěte na tématech, na která se chce rodina zaměřit, se kterými potřebuje pomoci nebo která jsou podstatná pro zdravý vývoj přijatého dítěte. Dále dle potřeb rodiny navazuje spolupráci s dalšími odborníky, pro rodinu přínosnými. Vždy je důležitá spolupráce se sociálními pracovníky OSPOD, kteří vytváří individuální plán ochrany dítěte a dohlíží nad výkonem pěstounské péče.

PRAVIDLA DOPROVÁZENÍ

- **Rodinu nekritizujeme.** Základním předpokladem úspěšné práce s rodinou, jejího podpoření, posílení motivace a nabytí větší jistoty je dodržování pravidla nekritizovat. Naopak rodinu podporujeme a hledáme společně s ní nové přístupy k řešení a nové podněty. Není naším cílem rodinu rozložit, ale naopak rodinu stabilizovat a posílit.
- **Negeneralizujeme problémy.** Při práci s rodinou není nutné některé problémy, které rodina opakovaně připomíná, zdůrazňovat a zobecňovat. Je třeba si uvědomit, že náhradní rodiče spoustu témat umí velmi dobře řešit. Je naopak dobré a přínosné podpořit je v tom, co sami dobře zvládají. Zároveň je ale v pořádku, pokud tuto situaci vhodně využijeme tak, že rodině nabídneme hlubší pohledy na problematickou tematiku.

- **Rodinu zkompetentňujeme.** Je nutné respektovat přání dětí či dalších členů rodiny, ale určujícím pravidlem v tomto případě je zkompetentnění rodiny. Častým příkladem jsou například děti v pěstounské péči, které nám sdělují různou škálu informací. Dost často je na místě ptát se dětí, proč informaci sdělují právě nám, a následně jim pomoci najít způsoby, jak by tyto skutečnosti mohly samy sdělit rodičům nebo tomu, koho se týkají. Důležité je v těchto a podobných případech komunikaci vždy vracet do rodiny, tím rodinu učíme novým vzorcům komunikace, posilujeme otevřenost a důvěru mezi jednotlivými členy rodiny, vedeme ji k nacházení vlastních způsobů řešení situace a osamostatňujeme ji. Průvodce zároveň ví, kdy je povinen prolomit mlčenlivost (jedná se o zákonnou oznamovací povinnost), tuto skutečnost ale vždy konzultuje v týmu, především se svým nadřízeným pracovníkem, zároveň má možnost využít intervize či supervize v organizaci.
- **Pohotově a účinně reagujeme na potřeby rodiny.** Během spolupráce s rodinou se může stát, že rodina pocítí potřebu se aktuálně zabývat tématem, které nebylo definováno na počátku spolupráce. Může se i stát, že dojde k destabilizaci rodinného systému a nečekaným kritickým situacím. Je důležité, aby byl průvodce schopen rychle a pohotově se v dané problematice zorientovat a pomoci rodině najít nejúčinnější postupy řešení, případně nabídnout pomoc dalšího odborníka.
- **Udržujeme si pozitivní přístup.** V průběhu práce s rodinou mohou mnohokrát nastat chvíle, kdy cítíme, že rodina nespolupracuje tak, jak bychom si představovali. Hledáme s pěstouny podněty pro řešení jejich témat, ale nespatřujeme žádný posun. V takových okamžicích je podstatné si stále uchovávat pozitivní přístup. Často rodina potřebuje více času k získání vhledu a pak teprve je schopná s určitými tématy sama pracovat. V jiných případech je nutné si uvědomit, že není v našich silách rodinu dovést k řešení všech problémů, není to účelem doprovázení. Je potřeba respektovat postoj rodiny.
- **Pomáháme zajistit vhodného odborníka a komunikaci s ním.** V případě, že charakter problému, na kterém s rodinou průvodce pracuje, vyžaduje pomoc externího odborníka, průvodce tuto skutečnost sdělí rodině a po dohodě s rodinou jim vyhledá odborníka, který se danou problematikou zabývá. Pokud je to žádoucí, pomůže průvodce rodině a odborníkovi zprostředkovat vzájemnou komunikaci.

VZDĚLÁVÁNÍ NÁHRADNÍCH RODIČŮ

KAZUISTIKA Č. 1

*V květnu tohoto roku jsem měla možnost lektorovat v klubu náhradních rodičů v jednom ze středočeských měst téma *Kniha života*. Tohoto klubu se účastnili pěstouni prarodiče. Pro většinu však bylo toto téma těžké vnímat naplno, převážně vzhledem k jejich složité rodinné situaci, kdy aktuálně řeší těžkosti svých dětí (rodičů dětí, které mají v pěstounské péči). Prarodiče se musejí potýkat se závažnými problémy svých dětí – závislostmi, s psychiatrickými diagnózami, s nechtěným těhotenstvím, nedostatkem financí, bytovými problémy, partnerskými problémy. Téma identity dítěte, k jehož dobrému uchopení může napomoci i *Kniha života*, kterou pěstouni spolu s dítětem vytváří, je téma stěžejní především pro další pozitivní život dítěte, které vyrůstá v náhradní rodinné péči. Toto téma jsem se pokusila předat pěstounům zážitkovou, pro ně přijatelnou formou. Část společně stráveného času byla také věnována společnému sdílení, přes které si mohli klienti vzájemně předávat svoje zkušenosti, dobré i špatné.*

*Během víkendu ve stejném týdnu jsem lektorovala jinou skupinu pěstounů, tentokrát na téma *attachment* – základní vztahová vazba. Mezi účastníky byl jeden pár prarodičů pěstounů, se kterými jsem se setkala při tématu *Kniha života*. S neskrývanou radostí mi hned v úvodu tento pár sdělil, že mluvili se svou dcerou o důležitosti pravdivého sdělování informací z minulosti dítěte samotnému dítěti a jejich dcera svolila a poprvé sdělila svému synovi, sedmiletému velmi šikovnému chlapci, kdo je jeho otec. Stačily tři věty – z jaké země pochází, jak se jmenuje křestním jménem a že má rád stejný sport jako chlapec. Chlapec se celý rozzářil a toto světlíčko v něm zůstává i nadále. Radovala jsem se spolu s nimi, a gratulovala jim k tomu, čeho dosáhli.*

Lucie Salačová

SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ

S novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí přišly i změny ve vzdělání. Jednou z nejpodstatnějších je povinnost pěstounů vzdělávat se minimálně 24 hodin za rok. Myšlenka vzešla z názoru, že pouze přípravy nestačí a pro pěstouny je důležité dostávat informace i v průběhu trvání pěstounské péče. S vývojem dítěte se kontinuálně potkávají s různými problémy či výzvami, a je smysluplné se na tyto věci teoreticky i prakticky připravovat.

Vzdělávání pěstounů má velký význam. V situaci, kdy péči pěstounů považujeme za službu dítěti, je potřeba spolu s pěstouny pracovat na tématech, která je zajímají, ale která jim zejména pomůžou pochopit a vychovávat děti, které v náhradní rodinné péči vyrůstají. Vzdělávání zážitkovou formou jim může pomoci pochopit také sebe sama, „nasvítit“ svoje obavy, ztráty a postoje a učinit tak žádoucí změnu ve svých postojích.

Přípravy pěstounů dosud neprobíhaly jednotně, a nebyla tedy sjednocena ani témata, na kterých se v přípravách spolu s pěstouny pracovalo. Aby se pěstouni seznámili se všemi důležitými tématy je třeba, aby se vzdělávali průběžně. Navíc prarodiče pěstouni žádnými přípravami neprošli. Vzhledem k těmto skutečnostem se zdá být požadavek 24 hodin vzdělávání za rok jako přiměřený.

Úkolem vzdělávací organizace je vzdělávat takovou formou, která je pro pěstouny stravitelná, zajímavá, ušitá na míru. Máme za to, že právě proto není možné vzdělávat ve větším počtu, než je 12 účastníků. Pro toho, kdo se společného vzdělávání nemůže z vážných důvodů zúčastnit, je třeba vymyslet vzdělávání individuální.

Pěstouni mají několik možností, z kterých můžou vybírat tak, aby „povinné“ vzdělávání odpovídalo jejich aktuálním požadavkům a potřebám. První z možností jsou tzv. kluby. Jde o sdílecí setkávání pěstounů, které organizujeme v každém regionu jednou v měsíci či jednou za dva měsíce. Pěstouni zde sdílejí své zkušenosti, vyměňují si poznatky z pěstounské péče a navzájem se podporují. Každého setkání se účastní regionální pracovník, který setkání vede či moderuje. Tato sdílecí setkání jsou někdy nahrazena klubem s určitým tématem. Toto téma přináší regionální průvodce, nebo jiný přizvaný odborník. Kluby jsou mezi pěstouny velice oblíbené, zvláště u pěstounů - příbuzných.

Na kluby navazují jednodenní semináře. Ty jsou koncipované na určité téma, i když i zde může být velká složka společného sdílení. Témata seminářů vycházejí jednak z požadavků pěstounů (šikana, dluhová problematika, počítačová gramotnost atd.) a jednak z našich zkušeností, kdy hledáme kořeny opakovaných problémů objevujících se v rodinách (attachment, identita, kniha života, komunikace v rodině, puberta u přijatých i biologických dětí atd.)

Další možností vzdělávání jsou víkendové akce. Ty jsou ve většině případů organizované pro celé rodiny. Nejedná se zde jen o seminář, ale také o workshop. Pěstouni jsou seznamováni s určitým tématem, které si osobně zažívají. Prožitkem se totiž člověk nejvíce naučí. Přítomnost celé rodiny má svůj význam. Umožňuje sdílení a společný prožitek celé rodiny, zároveň mají průvodci rodin možnost vidět všechny členy rodiny ve vzájemné interakci. To umožňuje získat lepší pohled na fungování rodiny a možnost identifikovat silná i slabá místa v komunikaci či struktuře rodiny.

Posledním typem vzdělávacích akcí jsou vícedenní letní pobyty. I ty jsou organizovány pro celé rodiny, ze stejných důvodů, které byly uvedeny výše. Náplní letních pobytů jsou vysoce náročné techniky, které mohou jít hluboko do nitra pěstouna či dítěte, a proto je třeba mít delší dobu na jejich zpracování. Jedná se o techniky z oblasti muzikoterapie, arteterapie, dramaterapie či jemné dotykové terapie.

V tomto roce přicházíme ještě s novým modelem letních pobytů, a to jsou genderové pobyty. Ty nejsou cíleny na celou rodinu, ale specificky buď na její mužskou či ženskou část. Jde zde o posílení vazby a práci na genderové identitě.

Pěstouni mají samozřejmě možnost vzdělávat se i jinde. Pokud mají specifické požadavky, které jim z naší nabídky nemůžeme splnit, sami si mohou vyhledat jiný typ vzdělávání. K proplacení takového vzdělávání je třeba náš souhlas, kterým stvrzujeme, že se jedná o vzdělání související s pěstounskou péčí či s výchovou dítěte, což je podmínka daná zákonem.

Z našich více než ročních zkušeností se vzděláváním jako povinností pro pěstouny vyplývá, že přes počáteční nechuť pěstounů ke vzdělávání se situace obrací. S navazováním vzájemné důvěry a díky partnerskému přístupu lektorů i průvodců, přichází většina pěstounů vzdělávání „na chuť“. Nejlépe se v tomto směru osvědčily právě kluby náhradních rodičů. Tam, kde se daří vytvořit z pěstounů relativně stálou skupinu, se pěstouni na vzájemná setkání těší. Ale i pro ty, kdo se nemohou či nechtějí účastnit klubů náhradních rodičů, je možné připravit zajímavý a pro ně přijatelný program.

Největší užitek pak z celého vzdělávání mohou mít děti, které v náhradní rodinné péči vyrůstají. Třeba jako chlapec, který získal alespoň základní informace o svém otci a jeho biologická maminka, která prolomila v rodině tabu a našla odvahu otevřeně promluvit se svým synem.

PODPORA PŘI UDRŽOVÁNÍ SOUNÁLEŽITOSTI DÍTĚTE S JEHO RODINOU

KAZUISTIKA Č. 4

„Jsem moc rád, že jsem se narodil.“ Tak začíná dopis, který poslal sedmnáctiletý Radek své biologické matce. Cesta k napsání dopisu byla ale dlouhá.

Radek se setkal se svou biologickou matkou vlastně jen jednou v životě – a to v porodnici. Jeho matce bylo v té době teprve 16 let a výchovy dítěte se vzdala. Radek se tak časem dostal do pěstounské rodiny a dá se říci, že se mu v ní dařilo a daří dobře. Samozřejmě, na svůj původ a své biologické rodiče často myslel, ale informace, které se mu dostávaly od pěstounů nebo sociální pracovnice, byly jen kusé. Ani oni neměli dostatek informací a možností, jak Radkova prázdná místa zaplnit. Radek si tak ve své hlavě pokládal donekonečna otázky související s jeho minulostí. Nutkové myšlenky se snažil rozptýlit různorodou činností – sportem, především fotbalem a hrou na kytaru.

V průběhu povídání se svým průvodcem Radek pojmenoval své „trápení“ a svěřil se, že by si moc přál mít alespoň fotografii rodičů a základní informace – např. po kom je tak sportovně a hudebně nadaný. Ukázalo se, že již dlouhou dobu nosí v hlavě text dopisu, který by rád matce poslal. V průběhu jednoho setkání s průvodkyní Radek spontánně vytrhl papír ze školního sešitu a na řádky papíru napsal to, co nosil už dlouho na srdci. Průvodkyně ve spolupráci s OSPODem zjistila adresu, na kterou mohl Radek dopis napsat a po domluvě s pěstouny doplnil do dopisu své kontaktní údaje. A jak to dopadlo? V tomto případě nezůstala Radkova odvaha bez odezvy. Biologická matka se ozvala a dokonce poslala fotky. Radek díky své odvaze udělat první krůček, otevřel dveře k vzájemnému porozumění, odpuštění a možná i k dalšímu poznávání.

Petra Štětková

Komentář dítěte svěřeného do příbuzenecké pěstounské péče:

“Máma byla prostitutka a často mě nechávala u babičky a dědečka. Já vím, že není správný, co dělala, a že se o mě skoro nestarala, ale stejně není den, kdy bych se neprobudila a neřkala si, co asi dělá a kde asi je...”

Lenka (13 let)

Harmonický rozvoj dítěte může být zajištěn jen tehdy, jsou-li splněny určité podmínky výchovné vzdělávací péče. K vývoji člověka z biologické bytosti v lidskou

osobnost dochází v procesu jeho **socializace**, tj. v procesu jeho začleňování se do společnosti, a to nejprve do společenských vztahů v rodině, později pak i v dalších společenských skupinách, jejichž členem se člověk stává záměrně, nebo nevědomě či z nutnosti. V průběhu tohoto procesu se vytváří i chápání sebe sama, naše **identita**.

Klasickým obdobím pro její základní utváření je věk batolete, přibližně druhý a třetí rok života. Za normálních okolností dítě vrůstá do rodinných vztahů. Uvědomuje si svou svébytnost, prosazuje svou vůli, svá přání, své potřeby, je schopno uvědomovat si a přejímat své postavení v rodině. Poznává, jakou roli má ono a jakou pozici vůči němu má jeho matka, otec, babička, starší sourozenci atd. Zjišťuje, jak je ostatními hodnoceno, co pro ně znamená. Z těchto okolností je pochopitelné, že proces vytváření vlastní identity je u dětí umístěných mimo rodinu složitější, obtížnější. Proto otázky, kdo jsem, odkud přicházím atd., jsou pro děti, které žijí v náhradních rodinách, mnohem důležitější. Chtějí vědět, kde se narodily, jaké bylo jejich dětství a proč je někdo nechtěl. Je pak na pěstounech, aby v pravý čas, vhodnou a citlivou formou objasnili záhady minulosti. Měli by to udělat dříve, než se děti samy začnou ptát, a být připraveni trpělivě zodpovídat všechny otázky. Je pochopitelné, že každé věkové období potřebuje různé přístupy.

Tuto historii by měli náhradní rodiče vždy stejným způsobem opakovat, seznámit s ní nejbližší osoby a příbuzné, aby nebyli zaskočení a vždy věděli, co říci dítěti, až samo začne pátrat, a přesvědčovat se, zda jsme mu řekli pravdu. Informace bychom neměli měnit, pouze přidávat další fakta (s ohledem na věk). Snažit se předcházet dopadům nešťastných náhod, a někdy i zlého úmyslu okolí. Nezodpovězené, zamíčené a nepravdivé výmluvy mohou pouze uškodit vývoji dítěte. Z ničeho nic pak můžeme přijít o důvěru a lásku dítěte. **S přijatým dítětem přijímáme i jeho minulost.**

Praxe ukazuje, že při přijímání nejmenších dětí je nevhodnější o identitě mluvit otevřeně hned od samého počátku, byť tomu dítě zdánlivě ani nemůže rozumět. Jedině tak se lze vyhnout stresům provázejícím přípravu na „osudný okamžik“, a také se tak podaří předejít různým vyhýbavým odpovědím. Dítě díky takovému přístupu nezíská pocit nejistoty, pocit, že je s ním něco v nepořádku. Je dobře, když si rodiče přijatých dětí uvědomí, že informace o minulosti nestačí dítěti jednou sdělit, ale je třeba je s ním sdílet. Navíc náhradní rodiče by měli být otevření možnosti poskytnout případnou pomoc dítěti, pokud bude chtít jednou pátrat po své biologické rodině – po rodičích či sourozencích. Toto rozhodnutí a chuť stát dítěti po boku i v takové situaci by mu měli umět dát dostatečně najevo. Vzájemný vztah to jedině podpoří.

V případě starších dětí je situace trochu jiná – dítě své rodiče většinou zná a ví, že pobývalo v ústavní péči, ale nerozumí tomu, co se stalo. Často mívá pocit, že ono samotné může za selhání své rodiny, trápí ho často nezpracovaný pocit

viny. Při budování zdravého sebevědomí dítěte by měla náhradní rodina k tématu biologické rodiny přistupovat velmi opatrně. Nikdy biologické rodiče před dítětem neočerňujeme, přijímáme je jako fakt a s dítětem vše probíráme s nadhledem.

Budování zdravé identity přijatého dítěte a komunikace o jeho biologické rodině či kontakt s jeho biologickou rodinou je jedním z nejtěžších úkolů náhradní rodinné péče. Právě proto mají ze zákona pěstouni nárok na pomoc i v této oblasti.

POMOC SE ZAJIŠTĚNÍM OSOBNÍ PÉČE O DÍTĚ – ODLEHČUJÍCÍ SLUŽBA

Odlehčovací službu pro pěstouny lze vykonávat různou formou, prospěšnou především pro děti vyrůstající v náhradních rodinách.

V roce 2014 využilo ze 171 rodin 70 rodin **možnost proplacení nebo částečné úhrady odlehčovacích aktivit dle vlastního výběru** - tábory, školy v přírodě, pobyty s výukou jazyků, pobyty v lázních a léčebnách.

Odlehčovací aktivity pořádané naší organizací využilo 27 rodin. Rodinám jsou dle našich možností a poptávky v daném regionu nabízeny **celodenní výlety, výtvarné sobotní dílny nebo víkendové pobyty pro děti či mladistvé**. V tomto roce byla v Plzni rozšířena nabídka odlehčení o tzv. „**otevřené odpoledne**“, kdy je možné pravidelně první středu v měsíci využít nabízené odlehčení v prostorách naší kanceláře. Tato možnost se bude rozšiřovat i do dalších regionů - v Kutné Hoře se chystá **pravidelná otevřená skupina pro všechny děti**, v Benešově **setkávání mladistvých**.

Šest rodin využívá **pravidelnou terénní službu odlehčení** - tato služba se poskytuje spíše výjimečně a to rodinám, které vychovávají děti s nějak specifickými nároky na péči - děti fyzicky či duševně handicapované, psychiatricky nemocné nebo rodinám s větším počtem dětí.

Odlehčovací služby zajišťujeme také během některých vzdělávacích akcí, například během setkávání svépomocné skupiny pěstounů – příbuzných svěřených dětí.

Kateřina Szákalová

Letos poprvé jsme se jako organizace rozhodli uskutečnit **letní tábor pro děti** z pěstounských rodin. Tomuto rozhodnutí předcházela dlouhá debata o výhodách a nevýhodách takového tábora. Do současné doby jsme především podporovali pobyt pěstounských dětí na klasických táborech. Nechtěli jsme vytvářet segregovanou skupinu dětí vyrůstajících v pěstounské péči. Naopak jsme byli rádi, když se tyto děti začlenily do běžných dětských skupin. Na druhou stranu se k nám dostávaly informace o tom, že některé děti pobyt na klasických táborech nezvládají, či pracovníci klasických táborů nerozumí některým specifikům dětí v náhradní rodinné péči. Proto jsme se rozhodli zrealizovat speciální tábor pro děti v pěstounské péči. Nechtěli jsme jen pomoci pěstounům, aby měli čas si odpočinout a zregenerovat se, ale naším cílem bylo přímo pracovat s dětmi. Proto jsme se do koncepce tábora pokusili vnést některé terapeutické prvky. Pro začátek jsme si zvolili tábor pouze týdenní, pro děti ve věkovém rozmezí od devíti do patnácti let. Pro starší děti už řadu let pořádáme pobytová setkání „mladých“.

Tábora se nakonec zúčastnilo celkově patnáct dětí, nejmladšímu bylo osm let a nejstaršímu sedmnáct let. Celým pobytem se prolínal středověký příběh. Místní obyvatelé utlačovali dva záporné rytíři Bezcit a Nerozum a děti se snažili obyvatelům pomáhat, zjistit proč se tito dva rytíři tak zle chovají a posléze je přivést zpět k rytířství. Naším cílem bylo, aby se děti naučily některým rytířským vlastnostem, především pomáhání druhým a ochraňování slabších. Každý den se dál a dál odvíjel příběh zlých rytířů a děti prožívaly různá dobrodružství a řešily různé úkoly. Na konci dne měly pokaždé za úkol ocenit někoho druhého za nějaký dobrý čin, který u něj v průběhu dne postřehly. Každý den mohl být jeden člověk oceněn maximálně čtyřikrát a zároveň mohl každý za celý pobyt ocenit konkrétního člověka jen jednou, poté si musel všimnout dalších dětí. Tím jsme docílili toho, že si děti pozorně všimaly všech kolem sebe a učily se na druhých hledat kladné vlastnosti či projevy. A zároveň mohl každý večer prožívat okamžik, kdy dostával zpětnou vazbu a ocenění od druhých. Snažili jsme se tak u dětí pěstovat citlivost k chování druhých, schopnost je pochválit a ocenit, a zároveň jsme jim umožnili prožívat pozitivní ohodnocení. Na základě tohoto ohodnocení si děti mohly budovat pozitivní obraz sebe samého a podporovat vlastní sebevědomí.

Zpětné vazby od organizátorů i dětí byly po skončení tábora velice pozitivní. Vedle uvedeného programu probíhala ještě individuální práce s jednotlivými dětmi. Tábor umožnil například setkání dvou sester, které žijí ve dvou pěstounských rodinách, podpořil několik dětí, které měly zatím problém samostatně dočasně opustit pěstounskou rodinu a strávit nějaký čas mezi vrstevníky a další. V současné době se od našich průvodců dozvídáme, jak byl tábor pro mnohé děti velice důležitý a jak z něho těží i po několika měsících od jeho konání. Proto na příští rok zvažujeme uspořádání dvou táborů, a to především z toho důvodu, abychom mohli snížit věkovou hranici dětí, které se ho budou chtít účastnit (jeden tábor by měl být pro mladší a druhý pro starší) a také abychom tábor mohli nabídnout i dalším pěstounským rodinám.

RESPITNÍ PÉČE

Respitní službu využilo v uplynulém roce 5 rodin. Respitní službu chápeme jako zajištění nebo zprostředkování péče o děti ve chvílích, kdy jsou náhradní rodiče zaneprázdněni důležitými úkony týkajícími se pěstounské péče - soudní řízení, jednání s úřady nebo vyžaduje-li to jejich zdravotní stav - návštěva lékaře, plánované zákroky, dlouhodobá hospitalizace, nenadále události. Při zajištění respitní péče je pro nás prioritou setrvání dítěte v domácím prostředí, v tomto smyslu sestavujeme s rodinou tzv. respitní plán s kontakty na osoby rodině blízké, popř. jiné náhradní rodiny a další osoby, které jsou v takových případech za naší podpory schopné péči o dítě zajistit.

ZPROSTŘEDKOVÁNÍ ODBORNÉ POMOCI

Následující kazuistika není jen o službě asistovaného kontaktu, ale velmi názorně ukazuje, jak se jednotlivé služby naší organizace doplňují a vzájemně na sebe navazují.

KAZUISTIKA Č. 5

S rodinou prarodičů jsme začali spolupracovat na základě uzavření Dohody o výkonu pěstounské péče v polovině března 2013. S touto pěstounskou rodinou spolupracovala průvodkyně, která je pravidelně navštěvovala. Průvodkyně rodiny samostatně pracovala také s osmiletou Veronikou během odlehčovacího programu a udržovala s pěstounskou rodinou intenzivní telefonický kontakt. Veronika má diagnózu ADHD (porucha pozornosti a hyperaktivita).

Na základě tvrzení pěstounů o problematickém kontaktu dívky s její biologickou matkou, který se konal dle nařízení soudu každou druhou sobotu, jsme ve spolupráci s OSPOD uskutečnili první případovou konferenci, na kterou byla pozvána biologická matka Veroniky. Cílem případové konference bylo zmapování a orientace v současném chování dívky, která, dle tvrzení pěstounů, nastavený kontakt s její matkou nesnášela psychicky nejlépe. Všichni zúčastnění se shodli na potřebě nastavení nové formy styku matky s dívkou tak, aby u ní opět docházelo k pozitivnímu naladění na tato setkávání. Zástupkyně OSPOD vyslovila možnost prozatímního přenastavení soudního rozsudku po zkušební dobu tří měsíců a následné vyhodnocení situace. Od doprovázející pracovnice pěstounské rodiny zazněl návrh asistovaných kontaktů. Při projednávání nového možného nastavení styku byla zřetelná vstřícnost i otevřenost matky i prarodičů. Varianta asistovaného

kontaktem byla přijata všemi účastníky a následně i realizována v prostorech Rozumu a Cítu v období duben a květen.

Z dalších potřeb ze strany prarodičů vstala otázka, jak připravit Veroniku na tento kontakt s matkou – jak s ní hovořit a pracovat a dále jak pokračovat s výchovou takto hyperaktivního dítěte. Na této problematice s dívkou spolupracovala terapeutka Rozumu a Cítu, z.s.

Při asistovaném kontaktu byla pokaždé přítomna odborná pracovnice a dětská psychologka.

Celkem se uskutečnila čtyři setkání v rámci asistovaného kontaktu. Veronika spolupracovala bez obtíží, zapojovala se do nabízených činností, sama byla velmi aktivní. V kontaktu s biologickou matkou byla nekonfliktní, nebyla zaznamenána žádná míra agrese vůči ní. Naopak byla zjevná vstřícná Veroničina gesta směrem k matce, sama ji zapojovala do aktivit a vyžadovala zpětnou vazbu.

Jednotlivá setkání měla vývoj. Při prvním byla role zprostředkovatele asistovaného kontaktu velmi aktivní a s dalšími nadcházejícími ustupovala do pozadí a aktivita byla přenášena na matku. Dívka na to reagovala velmi pozitivně, s matkou velmi ochotně spolupracovala, vymýšlely společně vlastní pravidla standardních her, smály se, postupně hrály i hry vyžadující fyzický kontakt (např. tleskaná).

Při posledním setkání byla matka s Veronikou v místnosti sama, dívka přinesla matce dárek. Dívčino chování bylo bez známek agrese. Poté, co viděla, že na chodbě již na ni čeká pěstoun, chtěla i nadále v aktivitách pokračovat a kontakt prodloužit. V době, kdy se však otevřely dveře a dívka uviděla pěstouny, změnila výrazně své chování. Chování Veroniky se změnilo vždy, když byla přítomna zároveň matka a zároveň pěstouni. Veronika v takovém případě byla agresivní, zamračená a fyzicky se vztahovala k pěstounce.

Po ukončení jednotlivých setkání měla psychologka v roli zprostředkovatele asistovaného kontaktu pokaždé možnost konzultovat s matkou její vzájemné interakce s Veronikou a podporovat ji v komunikaci a přibližování se k dceři. Matka projevovala intenzivní zájem o upevnování jejího vztahu s dítětem a projevovala jasný pozitivní názor na převzetí dívky do vlastní péče. S matkou zároveň pravidelně spolupracovala terapeutka, která působila jako její podpora. Ta také zrealizovala návštěvu v domácnosti matky, aby prošetřila a pomohla nastavit podmínky pro případný příchod dítěte do domácnosti matky. S ohledem na průběh asistovaného kontaktu, terapeutická setkání s dívkou i matkou, bylo doporučeno svěřit Veroniku do péče matky.

V tomto období jsme realizovali ve spolupráci s místně příslušným OSPOD druhou případovou konferenci. Cílem bylo mapování a vyhodnocení situace po ukončení

asistovaného kontaktu mezi matkou a dítětem, přechod Veroniky z pěstounské péče do péče matky, ošetření kontaktů prarodičů s dívkou po jejím přechodu do péče matky a zajištění podpory a následné péče jak pro matku a Veroniku, tak pro prarodiče ze strany Poradenského centra Rozumu a Citu, z.s.

Všichni účastníci případové konference se shodli na tom, že v tomto období jsou nastavené vhodné podmínky časového rázu (konec školního roku, letní prázdniny a nový školní rok) pro převzetí Veroniky do péče matky. Zároveň bylo citlivě poukázáno na výchovná rizika, která mohou nastat a která lze, alespoň z části, ošetřit nastavením formy péče a podpory prostřednictvím Poradenského centra Rozumu a Citu - jak pro Veroniku, tak pro matku a prarodiče. Pěstouni se vyjádřili, že by rádi zůstali pouze v roli prarodičů a podporovali přechod dítěte do péče matky. Zároveň vyjadřovali silnou obavu o to, jestli bude zachován jejich styk s dívkou. Proto pro ně bylo jedním z nejdůležitějších bodů navrnutí možnosti další podpory a péče o novou rodinu matky ze strany Poradenského centra Rozumu a Citu, z.s., a zároveň forma ošetření jejich kontaktu s dítětem.

S Veronikou i nadále pracovala průvodkyně rodiny individuálně v průběhu července a postupně ji připravovala na bezpečný přechod k matce. Veronika má ke své matce velmi pozitivní vztah, ale nevládá vzájemné negativní interakce mezi prarodiči a matkou, které v ní vyvolávají vnitřní napětí a obavy z možné ztráty obou stran. Tyto obavy se pak přirozeně projeví vztekem vůči matce nebo prarodičům, pláčem a úzkostí. Když se ocitá v přítomnosti obou stran, je její chování neklidné a dítě výrazně inklinuje k babičce, pravděpodobně z obavy, aby ji nezklamala nebo neztratila. O matce buď nemluví, nebo se o ní vyjádří negativně. Když se ale dítě ocitá už jenom v přítomnosti matky, je Veronika klidná, nevykazuje známky agrese vůči ní a cítí se s matkou příjemně.

V polovině prázdnin proběhl soud, který rozhodl o svěřeni dítěte do péče matky. Z dlouhodobé perspektivy pro zdravý psychický vývoj dítěte vnímáme toto řešení pro dítě, matku i prarodiče jako nejlepší.

V rámci odborného poradenství spolupracujících členů Poradenského centra Rozumu a Citu se v následujícím období zaměříme na vzájemné přijímání, podporu a sladování vztahů Veroniky s matkou, na její bezpečný přechod z prostředí pěstounské rodiny do péče matky, a na adaptaci dívky na novou základní školu. V rámci spolupráce s pěstouny se zaměříme na ošetření jejich prarodičovské role a na přijetí a zpracování odchodu Veroniky z jejich rodinného prostředí do péče matky.

Helena Vlčková

V rámci naší organizace můžeme nejen poradenskou pomoc náhradním rodinám zprostředkovávat, ale i přímo poskytovat, a to prostřednictvím Poradenského centra Rozum a Cit. Poradenské centrum existuje již od roku 2007, poskytovalo tedy služby i před novelou sociálně-právní ochrany dítěte. Díky přijetí novely mohlo dojít k podstatnému rozšíření služeb Poradenského centra, což odpovídá rozšíření počtu našich klientů, se kterými máme uzavřenu Dohodu o výkonu pěstounské péče. Nově tak vznikl tým na zprostředkování a asistenci při kontaktu dětí v NRP s jejich biologickými rodiči či dalšími příbuznými, rozšířil se tým na provádění diagnostických rozvah dětí, nově je zde prováděno speciálně-pedagogické poradenství. Vzrostl tým pro terapeutickou práci s náhradními rodiči a dětmi, a to jak individuálně, párově nebo pro celé rodiny. Vznikají nové arteterapeutické skupiny pro děti a mládež a nadále pokračuje setkávání svépomocné skupiny příbuzenské pěstounské péče. Protože klienti jsou bydlištěm rozmístěni v rámci celého Středočeského kraje, rozšířila se i práce pracovníků v terénu. Také naše pobočka v Plzni má své nové poradenské pracovníky provádějící terapii a asistovaný kontakt. Poptávka po službách Poradenského centra ze strany klientů je značná, poskytujeme služby jak klientům, kteří s námi mají uzavřenu dohodu o výkonu pěstounské péče, tak i ostatním klientům v rámci našich volných kapacit.

V oblasti terapeutické práce uplatňujeme eklektický přístup. Každý z terapeutů přináší své vlastní zkušenosti ze specifického vzdělání a výcviků, z pracovních zkušeností. Můžeme tak klientům nabídnout dyadickou, narativní, systemickou, drama-, arte-terapii a další přístupy. Vedoucí terapeutického týmu vždy posoudí, který přístup by byl pro klienta nejvhodnější.

Při poskytování služeb Poradenského centra je naprosto nezbytná spolupráce s průvodcem rodiny. Je to právě on, kdo rozklíčuje v rodině potřebu konkrétní služby, nebo více služeb najednou. Průvodce nejen posoudí potřebu služby v rodině, ale často získá rodinu pro spolupráci, motivuje pěstouny například k terapii. Průvodce je klíčovou osobou i v průběhu poskytování služby Poradenského centra. Zachycuje změny v rodině a rovněž tak i zpětnou vazbu od klientů. U něj se scházejí informace z širšího sociálního okolí pěstounů. Průvodcům je proto poskytována zpráva o spolupráci klienta s Poradenským centrem, společně s průvodcem je kontrolováno naplňování individuálního plánu ochrany dítěte, případně vznikají podněty pro jeho revizi. Poradenské centrum může průvodci jeho práci ulehčit, vhodně doplnit. Průvodce je totiž v rodině jakýmsi „náravníkem“ existujících problémů, často první osobou zvenčí, které rodina svůj problém ventiluje. Průvodce by si měl zachovat nadhled a měl by si být vědom své role a jejích hranic. Proto například v případě partnerských problémů pěstounů může doporučit párovou terapii Poradenského centra, v případě problémového chování dítěte může doporučit diagnostiku a následnou terapii dítěte. Je jistě výhodou, že tyto dvě služby – doprovázení a poradenskou činnost, máme „pod jednou střechou“, neboť to umožňuje efektivní výměnu informací, jednotný přístup ke klientům, transparentnost pro klienty.

Svépomocná skupina pro pěstouny – příbuzné svěřených dětí

Tuto skupinu založil Rozum a Cit již v roce 2009 na základě poznatků z praxe, kdy byly zjištěny naprosto specifické potřeby této podskupiny pěstounů, společná opakující se témata v rodinách, a zároveň sociální izolovanost těchto rodin. Skupina byla tvořena z řad klientů naší organizace, kteří chodili do skupiny z vlastního zájmu. Ač klienti byli pro spolupráci motivovaní, trvalo přibližně dva roky, než si mezi sebou vybudovali důvěru a začali otevírat důležitá a pro ně bolestná témata, jako je například selhání jejich vlastních dětí, strach o to, že se stejná situace zopakuje u vnoučat, strach o své zdraví, finanční těžkosti atd. V posledních letech si již pěstouni - příbuzní svěřených dětí řídí témata na skupinách sami, nemají problém začínat diskuzi a sdělovat své starosti a radosti. Za pomoci lidí nacházejících se v podobné situaci se jim daří společně hledat řešení a pomoc, získávat informace, inspirace i energii. Diskutují o tématech, která jsou pro ně důležitá, předávají si své zkušenosti, hledají společně řešení. Tématem jsou problémy, s nimiž se potýkají při výchově dětí, zlepšení zařazování dětí do dětského kolektivu, velký věkový rozdíl mezi prarodiči a jejich vnoučaty. Velmi často se objevují otázky, jak jednat, mluvit a celkově vycházet s biologickými rodiči svěřených dětí. Přihlížíme k pocitům všech zúčastněných, hledáme způsob, jak zejména dětem pomoci

celou situaci zvládnout. Často se také objevují strachy a obavy z budoucnosti, téma zdravotního stavu pěstounů i dětí. Některá setkání jsou komornější, témata hlubší a závažnější, jindy je atmosféra uvolněná, až hravá. Vždy však spolupracující, otevřená, přijímající a podporující.

Při jednom setkání svépomocné skupiny zazněla otázka, pro co si sem babičky, dědové, strýcové a tety chodí? Získali jsme následující odpovědi:

„...chodím si sem popovídat, ulevit si, vím, že sem mohu přinést cokoli, co mě trápí, a vím, že mi zde poradí a pomohou, odcházím s velkou úlevou a nabitá energií.“

„Jeden z programů Setkávání pro příbuzné – pěstouny, mi umožňuje pohovořit si ve skupině, o čem při výchově nejvíce přemýšlím a svěřit se s tím, co mne trápí. Velice poučné je vyměňovat si zkušenosti s jinými opatrovníky a radit se s odbornými poradci. Využil jsem program pohovoru s psychologem a program Doprovázení, při kterém odborný pracovník navštěvuje rodinu v domácím prostředí a radí s výchovnými problémy. Rozum a Cit byl také jedním z prvních, kdo nás informoval o přípravě změny zákona a umožnil mi být na nové změny připravený.“

Na přelomu let 2012 a 2013 do fungování skupiny zasáhla novela SPOD. Začala se pravidelně objevovat témata týkající se očekávaných změn a klienti byli přímo na skupinách informováni o novinkách. Díky podnětům této skupiny a dalších prarodičů – pěstounů, kteří se spojili a osobně se vydali hovořit s poslanci, se v roce 2012 podařilo podpořit proces přijetí novely a docílit alespoň fakultativního nároku pěstounů – prarodičů na dávky pěstounské péče. Skupina provedla její členy transformací pěstounské péče, klienti mohli sdílet své obavy ze změn a z budoucnosti. Mnozí pak na základě navázané spolupráce a důvěry uzavřeli s o.s. Rozum a Cit dohodu o výkonu pěstounské péče. Klienti zůstali ve skupině i po přijetí novely, a to na základě vybudovaných vztahů jak mezi členy navzájem, tak ve směru k odborným pracovnícím. Do skupiny od roku 2013 přicházejí noví členové, kteří jsou doprovázeni jiným subjektem, ale kterým podobná aktivita v nabídce služeb chybí. Tito klienti jsou velmi dobře stávajícími členy přijímání a vnášejí na skupinu nová témata a podněty.

Projekt svépomocné skupiny příbuzných - pěstounů se ukázal jako velice přínosný pro jeho účastníky a má stále svůj opodstatněný smysl i po přijetí novely SPOD. Proto jsou podobné kluby zakládány v rámci naší organizace i pro další naše klienty v regionálních pracovištích. Je pravdou, že mnozí zpočátku přicházejí za účelem splnění povinného vzdělávání, ale odcházejí spokojeni.

*Lída Hanušová
Lucie Polícarová*

PŘÍPADOVÉ KONFERENCE

KAZUISTIKA Č. 6

Sourozenci Zdeněk (4 roky) a Klára (3 roky) vyrůstají v pěstounské péči u své babičky. Matka obou dětí brala v minulosti drogy a o děti se nestarala. Situace v rodině byla finančně velice špatná a děti zůstávaly doma často samy, hladové, špinavé a bez dozoru. Babička se původní rodinu snažila podporovat, ale rozpory mezi ní a její dcerou narůstaly. Nakonec zažádala o svěření obou sourozenců do pěstounské péče, s čímž matka dětí souhlasila. Matka žije nadále s otcem obou sourozenců a v současné době vychovává další dítě, sedmiměsíčního chlapečka. Styk rodičů s dětmi není nastaven a babička by tuto situaci ráda vyřešila. Chtěla by nastavit pravidla pro navštěvování a pobývání dětí u rodičů, sjednotit výchovné působení. S touto zakázkou se obrací na svého průvodce, který nabízí možnost svolání případové konference.

Starší chlapec si začíná uvědomovat nestandardní vztahy v rodině a ptá se, proč nemůže vyrůstat se svými rodiči. Trápí se nezájmem ze strany otce i matky a začíná se u něj projevovat vztek a agrese. Situace se tak stává pro babičku - pěstounku stresující a vyčerpávající. Výhodou je, že obě rodiny žijí ve stejném městě, a tak nastavení kontaktu nic nebrání. Otec i matka se ke kontaktu s dětmi staví spíš neutrálně. Otec dětí se cítí nepřijat od pěstounky - babičky dětí a mezi pěstounkou a její dcerou dochází k častým rozporům a hádkám.

Během následujícího třičtvrtě roku proběhla tři případová setkání, na kterých byl jasně patrný pokrok, hlavně ve vztazích babičky - pěstounky a matky dětí. Na prvním setkání se na sebe pěstounka a její dcera nemohly ani podívat, mluvily o sobě v třetí osobě a neřekly si ani jménem. Přesto se podařilo nastavit velmi podrobný plán kontaktu dětí s rodiči, v kterém měla pěstounka se svou dcerou úzce spolupracovat. Vše bylo pečlivě nakrokováno, a změny byly plánovány pozvolna. Nejdříve navštěvovaly děti rodiče pouze na pár hodin, pak se setkání prodlužovala i na noc a následně na víkend. Při předávání dětí se spolu pěstounka a dcera setkávaly a domlouvaly.

Obě strany, jak pěstounka, tak biologičtí rodiče a především matka, stály o to, setkat se po určité době znovu a zreflektovat, jak nastavená spolupráce běží, co funguje a co je třeba změnit. Za čtyři měsíce tak proběhlo další setkání, kde došlo k zhodnocení situace, a protože vše fungovalo, došlo k rozšíření styku mezi dětmi a rodiči. V důsledku toho došlo také k častějším kontaktům mezi pěstounkou a její dcerou. Byl vidět pozitivní posun v jejich komunikaci a obě ženy si začaly domlouvat setkání i mimo plán stanovený na případových setkáních.

Zatím poslední případové setkání proběhlo po dalších čtyřech měsících. Na toto setkání se nedostavili oba rodiče, ale dostavily se pouze matka a babička. Zároveň

byla přizvána zástupkyně organizace zabývající se sanací rodin a matce byla z její strany nabídnuta pomoc. Bylo zajímavé sledovat změnu chování mezi babičkou - pěstounkou a její dcerou, matkou dětí. Už při zahájení případové konference projeví zájem sedět vedle sebe, mluvily spolu, oslovovaly se jménem a dokonce spolu vtipkovaly. Setkání pomohla k nastavení komunikace mezi pěstounkou a její dcerou a zároveň mezi matkou a jejími dětmi. U staršího chlapce pomalu odezněly agresivní projevy a v současné době spolu všechny tři děti hezky vycházejí, přesto, že dvě starší děti nadále vyrůstají u babičky a nejmladší dítě u matky s otcem.

Martina Smutná

KAZUISTIKA Č. 7

Sára vyrůstá v pěstounské péči své babičky. Matka Sáry otěhotněla s podstatně starším partnerem, který jí, svým způsobem, nahrazoval otce. Z předchozího manželství už měl několik dcer a o další dítě nestál. Bytové podmínky nebyly nejlepší, a tak se na čas přestěhovala matka i s malou Sárou k babičce. Po čase matka odešla, vrátila se k svému partnerovi, a Sáru zanechala u babičky. V současné době je Sára už jedenáct let v pěstounské péči babičky.

Už od malička se u Sáry vyskytuje růže (Erysipel) v obličeji. Tato nemoc a opuštění rodiči může být u Sáry příčinou nízkého sebevědomí a velké citlivosti vůči kritice. Velkým problémem je fungování ve škole. Sára chodí ze školy smutná a mluví o tom, že jí paní učitelka nemá ráda. Poukazuje na to, že „kdyby byla hezká“, tak by jí měla paní učitelka určitě raději. Babička s ní mluví o jejích problémech, snaží se jí vše vysvětlit, posilovat sebevědomí, ale je ze stále se opakující situace unavená. Pěstounce i Sáře chybí porozumění ze strany třídní učitelky. Podle názoru pěstounky i její průvodkyně dochází ze strany učitelky k šikaně dítěte – navádí ostatní děti, aby se se Sárou nekamarádily atd. Sára vnímá jako velkou křivdu, když děti ve škole zlobí a potrestána je pouze ona. Bylo období, kdy odmítala do školy zcela chodit.

Svolavatelem případové konference byla průvodkyně pěstounky. Na případové konferenci se kromě Sáry a pěstounky sešli zástupci školy, včetně ředitelky školy, OSPOD, terapeut z NNO, podpůrná osoba Sáry a podpůrná osoba pěstounky - průvodkyně rodiny. Cílem bylo zlepšení komunikace mezi babičkou a učitelkou, zlepšení pozice dítěte ve třídě a změna přístupu učitelky směrem k dítěti. Byl vypracován podrobný individuální plán, kde se nastavily pravidelné schůzky pěstounky a třídní učitelky za přítomnosti výchovné poradkyně školy, dále byly domluveny vyšetření dítěte v pedagogicko-psychologické poradně, na základě kterých bude škola pracovat se Sárou podle doporučených postupů. A bylo provedeno zmapování postavení dítěte ve třídě pomocí sociometrie.

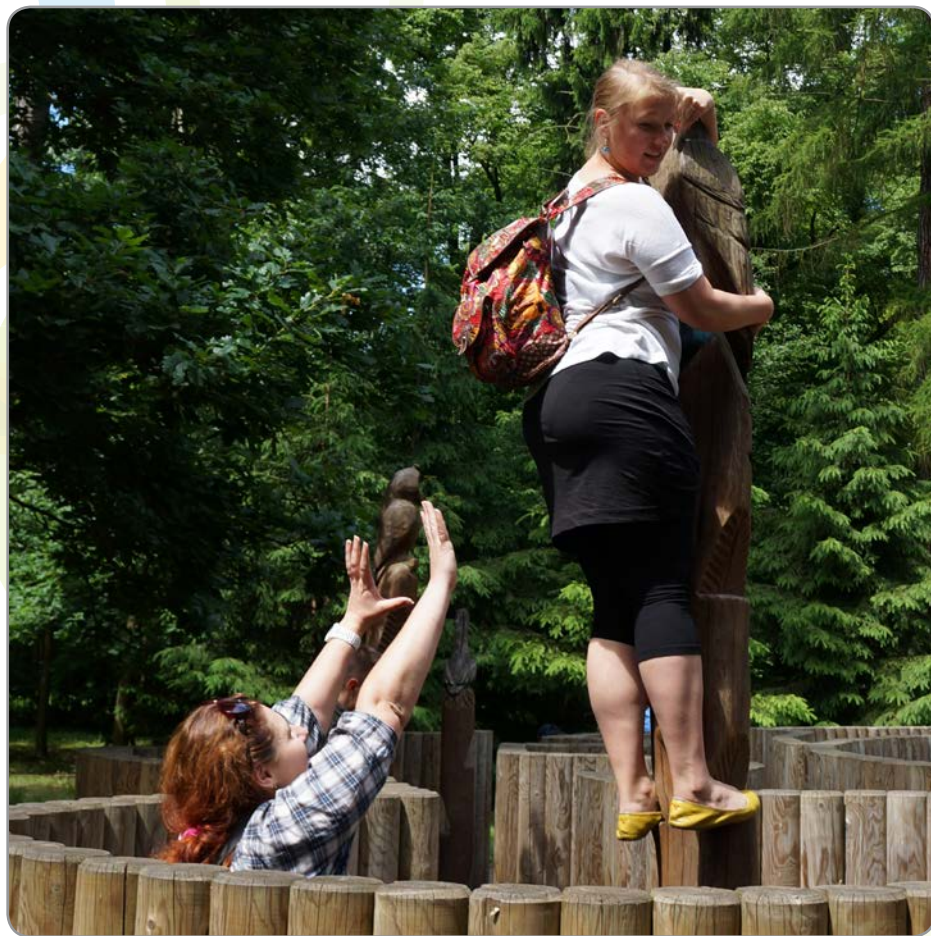
Zástupci vedení školy nebyli o problémech ve třídě ze strany učitelky informováni, informace se tak dozvěděli až na případové konferenci. Sama paní učitelka

se i na případovém setkání snažila klást zodpovědnost především na dítě i pěstounku a nebyla příliš ochotná k diskuzi. Přesto po proběhlém setkání došlo k pozitivnímu posunu. Sára vnímá zlepšení situace ve škole a pěstounka oceňuje podporu doprovázející organizace. Sama se totiž, již od první třídy, s paní učitelkou situací snažila řešit, ale bezvysledně.

Sára se chtěla setkání zúčastnit. Před samotným setkáním proběhla příprava dítěte formou hry. Součástí přípravy byla i práce na Osobní kartě klienta, v které si mohla Sára říci, kterou osobu na setkání chce mít, a o čem by chtěla mluvit. Na případové konferenci nemluvila přímo k ostatním účastníkům, ale sdělovala svá přání a postřehy svojí podpůrné osobě, která je pak tlumočila ostatním.

Martina Smutná

OSOBNÍ KARTA KLIENTA

 <p>Sáry případová konference</p>	 <p>Co je uvnitř...</p> <p>Co se na mě ostatním líbí a co ne</p> <p>Co je pro mě důležité</p> <p>Můj pracovní den</p> <p>Co křivkuje</p> <p>Moje tři přání do budoucna</p> <p>Moje přírodní konference</p> <p>Jak bude přírodní konference probíhat</p>
 <p>Co je pro mě důležité...</p> <p>Najděte si tři lidi v mém životě</p> <p>Jsou pro mě významní, protože:</p> <p>Místo kam chodím nebo jezdím a vůči, které mě dělá</p> <p>Věci, které mě dělá</p> <p>Místo, kam ráda chodím:</p> <p>Moje děti:</p> <p>Můj humor:</p>	 <p>Moje tři přání do budoucna</p>
 <p>Moje přírodní konference</p> <p>Koho bych tam chtěla:</p> <p>Koho bych tam rozhodně nechtěla:</p> <p>Některá základní pravidla:</p>	 <p>Co mě může čekat?</p> <p>Přírodní konference se může jevit jako velmi krásná věc, a někdy může být i taková, jakou bych si přála. Je to však velmi důležité, aby byla pro všechny účastníky užitečná a aby jim pomohla k tomu, aby se mohli lépe poznat a porozumět si. Pokud se tedy účastníte přírodní konference, je důležité, aby byla pro všechny účastníky užitečná a aby jim pomohla k tomu, aby se mohli lépe poznat a porozumět si.</p> <p>Setkali jste se s podobným problémem?</p> <p>Radte se s někým</p>

Barbora Ungerová spolu se Sárou

Metoda případových konferencí se zaměřuje na propojení těch, kdo dítěti a jemu nejbližším lidem mohou pomoci. Setkávají se zde rodiče, samotné dítě, jeho blízcí, odborníci a všichni další, kdo mohou pomoci s řešením komplikované aktuální situace. Hlavní roli zde vždy hraje dítě a jeho rodina. Proto, aby se zde dítě cítilo bezpečně a případová konference měla pozitivní dopad, je třeba zajistit bezpečné prostředí. Je třeba na něm aktivně pracovat, a to především vzhledem k tomu, že na těchto setkáních se mnohdy řeší dosti vyjaté životní situace.

V praxi se často setkáváme s tím, že názor samotného dítěte se opomíjí. Přitom má dítě i ze zákona např. podle Článku 12 Úmluvy OSN o právech dítěte právo být vyslyšeno a jeho názory je třeba brát vážně. Při naší práci se s tímto problémem setkáváme na dvou úrovních. První je časté opomíjení tohoto práva a na druhé úrovni jde o to, že zjišťování názorů dítěte je nezřídka prováděno neadekvátně jeho věku, situaci, v které se nachází, nebo nejsou zohledněny jeho handicapy. I na tomto se snažíme při práci s dětmi, v rámci našich případových konferencí, pracovat.

V roce 2013 jsme facilitovali celkem 35 případových konferencí. Jednalo se jak o naše dohodové klienty, tak o klienty jiných organizací, převážně OSPOD. Zároveň byl patrný nárůst zájmu o akreditované vzdělávací programy, které se týkají případových konferencí. V uvedeném roce se našich kurzů zúčastnilo 91 zástupců z řad sociálních pracovníků OSPOD a neziskových organizací z celé ČR. Jednalo se především o seminář „Jak zorganizovat případovou konferenci“ a pětidenní tréninkový výcvik „Jak facilitovat případovou konferenci“.

Případové konference jsou vynikajícím nástrojem pro práci s rodinou i s dítětem. Ale jako u každého nástroje je samozřejmě třeba vážit, kdy je jeho použití přínosné a kdy naopak příliš rizikové. I zde se můžeme setkat se spornými tématy, jako je účast či neúčast klienta na případové konferenci (dítěte, jeho zákonného zástupce), osobnost erudovaného facilitátora (kde ho získat a jak ho zaplatit), neúčast klíčových osob na případové konferenci z důvodu jejich pracovní vyčerpání nebo jen obav, co se od nich očekává atd. A samozřejmě otázka nejdůležitější, kdy případovou konferenci uspořádat a kdy ne. Přesto se nám v naší praxi jeví případové konference jako velice užitečný nástroj a chtěli bychom se zasadit o to, aby tato metoda nebyla naplňována jen formálně.

INDIVIDUÁLNÍ PLÁN OCHRANY DÍTĚTE

Individuální plán ochrany dítěte (IPOD) není zcela nový nástroj, existoval už před přijetím novely. Z našeho pohledu se však jedná o nástroj, u kterého je vidět největší rozdíl mezi očekáváním a realizací v praxi. Co to tedy IPOD je? IPOD by měl být vypracován na základě komplexního zhodnocení dítěte či rodiny. Mohli bychom říci, že se jedná o strategický plán pomoci dítěti. Měl by obsahovat cíle a postupy, jak těchto cílů dosáhnout. Zároveň by měl obsahovat popis toho, jak poznáme, že jsme cílů dosáhli. Podobné postupy jsou používány v řízení a plánování firem, v sociální oblasti s nimi pracovníci zatím nemají velké zkušenosti. Možná proto ta trocha deziluze.

A jak by tedy měl individuální plán ochrany dítěte vypadat? Měl by být především **konkrétní**. Základem jsou konkrétní kroky, určení zodpovědnosti za jejich realizaci, sledování a kontrolu. Dalším požadavkem je, aby cíle byly měřitelné. To znamená, že po realizaci těchto cílů je možné vyhodnotit jejich dopad a kvalitu. Cíle musí být také **dosazitelné**. Všichni si dokážeme představit ideální situaci, ale ta je mnohdy velmi vzdálená. A nic nedokáže odradit více, než cíl, který je nedosažitelný. Proto je třeba přistupovat k cílům realisticky, stanovit je tak, aby byly dosažitelné v daném čase a za daných možností. Jinými slovy IPOD musí být **realistický** - odpovídá dané situaci a počítá s dostupnými službami v dostupném čase (v praxi se často setkáváme např. s tím, že by byla potřeba spolupráce s dětským psychologem či psychiatrem specializovaným na náhradní rodinnou péči, dostupnost takového odborníka je však mnohdy časově i geograficky nemožná). V neposlední řadě je třeba si uvědomit, že daný plán má být **časově ohraničený**. Je připravený na konkrétní, omezenou dobu. Za určitý čas musí dojít minimálně k vyhodnocení a revizi.

Takto by měl tedy IPOD vypadat, ale jak je to v praxi? Uvedu zde jeden příklad:

CÍLE	PLÁNOVANÉ KROKY A OPATŘENÍ	ODPOVĚDNÉ OSOBY	TERMÍN
Řešení psychického stavu nezletilé	Psychologické posouzení stavu nezletilé a dle toho spolupráce s nezletilou a pěstounkou na úpravách režimu a chování dítěte	Nezisková organizace, pěstounka	31. 7. 2014
Školní prospěch - zlepšení	Dohodnout s nezletilou možnosti zlepšení školního prospěchu	Nezisková organizace, pěstounka	30. 6. 2014
Budování pozitivní identity nezletilé ve vztahu k biologické rodině	Práce s životním příběhem, pokud je to v zájmu dítěte	Pěstoun, nezisková organizace, OSPOD	Průběžně

Jedná se o tři úkoly uvedené v IPODu. Můžeme se zamyslet, zda jsou splněny všechny požadavky, které jsme si uvedli. K tomu nám může pomoci technika SMART (jedná se o manažerskou pomůcku při plánování).

Každý dobrý plán by měl být:

S – SPECIFIC	specifický
M – MEASURABLE	měřitelný
A – ACHIEVABLE	dosažitelný
R – REALISTIC	realistický
T – TIMED	termínovaný

A jak je to tedy u našeho IPODu? Bohužel ani jeden z bodů nesplňuje první požadavek. Řešení psychického stavu nezletilé a zlepšení školního prospěchu jsou cíle velice vágní. Budování pozitivní identity nezletilé ve vztahu k biologické rodině už je mnohem konkrétnější. Měřitelnost je však ve všech třech případech nulová. Přitom například u školního prospěchu by nebyla nijak problémová. Ani o dosažitelnosti se z uvedeného IPODu nic nedozvíme. Je k dispozici nějaký odborník, který bude systematicky pracovat s nezletilou? Totéž platí u realističnosti cílů. Má nejmenovaná dívka zájem na zlepšení svého školního prospěchu? Máme podklady pro práci s jejím životním příběhem? Je na to časový prostor? Je zájem u pěstounky i dítěte? Máme zmapovaná rizika a vytvořené krizové plány? Nic takového rozpracováno není. A poslední bod časová ohraničenost. U tématu identity je uveden termín „průběžně“. To nám však neumožňuje žádnou kontrolu a vyhodnocování. Ne jinak je to ale i u prvních dvou bodů. Jelikož není ani jeden z nich vyjádřen srozumitelně a měřitelně, je konečné datum spíše přáním.

Z uvedeného příkladu je vidět, že v práci s IPOD je mnoho prostoru pro zlepšení. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli vypracovat metodickou příručku, jak IPOD vytvářet a jak s ním dále pracovat. Tuto příručku bychom chtěli poskytnout všem zájemcům, pro které není Individuální plán ochrany dítěte pouze administrativní záležitostí, ale nástrojem, který by měl sloužit k zlepšení práce s dětmi v náhradní rodinné péči (a nejen tam).

Důležité je především to, aby se IPOD stal živým dokumentem a ne pouze administrativní povinností, která se formálně splní a IPOD se pak někde založí. Podle nás by měl být Individuální plán ochrany stěžejním dokumentem v náhradní rodinné péči, dostupný všem, kterých se týká (dítěti, pěstounům, doprovázejícím pracovníkům, pracovníkům OSPOD a případně dalším spolupracujícím pracovníkům).

Martin Galbavý

PŘÍPRAVY NÁHRADNÍCH RODIČŮ

„Nemůžu zodpovědně říct, jestli mám být spíše adoptivním rodičem nebo pěstounem, dokud nevím, o čem to přesně je. Je to, jako byste se mě ptali, jestli mám radši svíčkovou nebo rajskou, když jsem ani jednu neochutnal a vy byste mi ukázali jen recept...“ (citace účastníka v jednom z krajů, kde probíhaly přípravy v systému PRIDE, březen 2014)

Přípravy v systému PRIDE (Parent Resources for Information Development Education) jsou součástí projektu MPSV ČR „Systémová podpora procesů transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny“. V rámci této dílčí aktivity byla v roce 2012 MPSV zakoupena licence k programu PRIDE, jenž představuje standardizovaný rámec pro odbornou přípravu a následnou podporu náhradních rodin. V průběhu roku 2013 byl program PRIDE adaptován na národní podmínky a pilotně ověřen prostřednictvím realizace odborné přípravy náhradních rodičů. V rámci této aktivity byl v červnu 2013 zahájen výcvik českých lektorů programu PRIDE, který byl vedený dvojicí zahraničních lektorů z Nizozemí a Srbska. V roce 2014 probíhá školení 4 master lektorů PRIDE a 12 nových lektorských dvojic PRIDE, kterou vždy tvoří náhradní rodič a odborník z oblasti náhradní rodinné péče. Do konce roku 2014 proběhne 25 příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči v ČR. Zároveň budou probíhat školení MINIPRIDE, kde bude odborná veřejnost seznámena s programem PRIDE, uceleným programem práce s žadateli o náhradní rodinnou péči – zdroj: <http://www.pravonadetstvi.cz/projekty/systemova-podpora-procesu-transformace-systemu-pece-o-ohrozene-deti/klicove-aktivity-1/podpora-pestounske-pece/>.

Jako lektorka jsem vedla spolu s mojí kolegyní Markétou Švejdovou (sociální pracovnící a maminkou 4 dětí, z nichž jedno se do rodiny dostalo díky adopci a jedno díky pěstounské péči) skupinu žadatelů o náhradní rodinnou péči ve Středočeském kraji od března do června 2014. I když jsem neodhadla zcela přesně, k čemu se zavazuji, a navzdory časovému trysku, ve kterém se odehrál náš vlastní výcvik a zároveň lektorování skupiny žadatelů, jednalo se o zcela unikátní a pro mě samotnou převratnou zkušenost. Jako lektorka v dosavadních přípravách ve Středočeském kraji mohu také alespoň částečně (jsem lektorkou pouze v části dosavadních příprav) pro sebe porovnat oba systémy příprav budoucích náhradních rodičů. Nezanedbatelnou součástí výcviku budoucích lektorů v přípravách PRIDE bylo nadšení a nasazení jednotlivých budoucích lektorů i master lektorů, kteří tento výcvik vedli. Sami na sobě jsme tak vyzkoušeli, jak celý proces funguje, včetně skupinové dynamiky a vytváření vzájemných vazeb. Tyto vazby mohou po profesní stránce fungovat i nadále v rámci celorepublikové odborné spolupráce a síťování služeb.

Přípravy v systému PRIDE probíhají během devíti čtyřhodinových setkání, mezi setkáními je doporučen týdenní rozestup, který slouží k tomu, aby účastníci mohli vypracovat své domácí úkoly a promyslet si, co na přípravách zažili a jakou možnou změnu to v nich vyvolalo. Stěžejními tématy, která tvoří podstatu příprav, jsou: vazba, poruchy vazby, stabilita, biologická rodina přijatého dítěte, rodinná kontinuita, identita, etnicita, výchova, týmová práce, příprava na změnu, orientace v systému NRP. Na svém rozvoji mohou účastníci pracovat i díky množství materiálů shrnutých a předaných ve formě příručky. Tato příručka je cenným zdrojem informací, ke kterému se mohou vracet také v době, kdy už budou mít děti svěřeny do náhradní rodinné péče. Další část příprav probíhá během tří návštěv v rodinách účastníků, které lektori uskuteční po třetím, šestém a devátém setkání. V bezpečném intimním prostředí mohou s účastníky individuálně pracovat i na tématech, která není vhodné otevírat ve skupině (např. vlastní životní ztráty).

Celý systém příprav se neustále vztahuje k pěti kompetencím:

- Chránit děti a starat se o ně
- Naplňovat vývojové potřeby dětí a řešit opožděný vývoj
- Podporovat vztahy mezi dětmi a jejich rodinami
- Vytvářet pro děti bezpečné pečující vztahy na celý život
- Pracovat jako člen profesionálního týmu

K těmto kompetencím se vztahuje celý učící systém, prokládaný zážitkovými cvičeními a video ukázkami. Účastníci příprav vědí, že na základě těchto kompetencí jsou lektory posuzováni, o naplňování těchto kompetencí lektori s účastníky hovoří průběžně, hodnotí jejich silné stránky a potřeby vztahující se ke kompetencím. Jedná se tedy o systém vzhledem k účastníkům „průhledný“, partnerský a spolupracující - týmový. Na závěr, většinou během poslední domácí návštěvy, mají účastníci možnost vyjádřit se k závěrečné zprávě lektorů

a zhodnotit, případně přehodnotit, svůj záměr stát se náhradními rodiči. Mají také možnost zvážit si, jaký typ náhradní rodinné péče (pěstounství, adopce či pěstounství na přechodnou dobu) zvolí. Své rozhodnutí mohou učinit zodpovědně také vzhledem ke skutečnosti, že v přípravách systému PRIDE jsou ve skupině společně vzdělávání žadatelé o všechny tři druhy náhradní rodinné péče (v naší skupině a paralelní druhé skupině ve Středočeském kraji bohužel nebyli přítomni žádní žadatelé o adopci, v ostatních skupinách, kde budoucí adoptivní rodiče byli přítomni, toto propojení ocenili účastníci i lektoři).

Během příprav v systému PRIDE se také pracuje s širším sociálním okolím účastníků. Lektoři se s mnohými z nich setkávají během domácích návštěv a mohou tak s nimi přímo diskutovat o jejich otázkách, názorech či obavách. Zvláště role lektora – náhradního rodiče je v tomto smyslu nezastupitelná a velmi přínosná. Účastníci si dále mohou přizvat své rodinné příslušníky, přátele, kolegy atd. na závěrečné deváté setkání, které se děje formou panelové diskuze. Panelisté (z řad odborníků, ale také např. zkušení pěstouni, biologičtí rodiče dětí umístěných do náhradní rodinné péče nebo dospělé děti, které v náhradní rodině vyrostly) odpovídají na otázky přímo. Zcela jistě by si větší pozornost zasloužila příprava dětí, které vyrůstají v rodinách účastníků. Příprava dětí probíhá během domácích návštěv, někteří lektoři zvolili ale již také skupinovou přípravu dětí během speciálního setkání určeného dětem, někteří pracovali se skupinou dětí odděleně během panelové diskuze.

Jednou z největších předností příprav v systému PRIDE je dle mého názoru skutečnost, že je možné využívat také skupinové dynamiky. Z účastníků se stává uzavřená skupina, která se schází pravidelně a dlouhodobě, skupinu vedou dva stálí lektoři. Účastníci mohou pracovat na svém vývoji, mohou ale také sledovat vývoj ostatních účastníků ve skupině. Své názory mohou konzultovat, rozvíjet a měnit mezi sebou i spolu s lektory, lektor – náhradní rodič i druhý lektor, který je znalý v oblasti náhradní rodinné péče, jsou pro ně velmi důležitým zdrojem informací. Na svém vývoji mohou pracovat i díky mnoha zážitkovým technikám, do kterých se mohou ponořit a prožít si je v bezpečném, odborně vedeném, skupinovém prostředí.

Důvěra v proces a důvěra v samotné účastníky příprav je důležitým principem celého systému PRIDE. Podpora pozitivních změn, které každý z účastníků může učinit až do poslední části příprav, a respektující přístup lektorů dává možnost sledovat, zda účastníci jsou schopni změny, která má přinést užitek především svěřenému dítěti. Schopnost otevírat témata do hloubky a pracovat s nimi, buduje v účastnících důvěru v týmovou práci – to znamená, že jsou připraveni vzdělávat se dál a dobře spolupracovat s biologickými rodiči svěřeného dítěte, s pracovníky doprovázející organizace, s pracovníky OSPOD atd. Pochopení důležitých témat, o která v náhradní rodinné péči jde, se děje formou zážitku, technikami, které jdou do hloubky a vedou účastníky k reflexi svých dosavadních

postojů. Díky tomu mohou lépe porozumět dítěti, které přijde do jejich rodiny s „kufříkem“ obtěžkaným dosavadními ztrátami.

Vzhledem k tomu, že náhradní rodiče jsou „pouze“ jednou částí systému náhradní rodinné péče – jedním kolečkem v celém soukolí, je třeba, aby dobře fungovaly i ostatní její části – systém začíná pracovat už od povědomí o náhradní rodinné péči ve společnosti, přes informování zájemců na pracovištích OSPOD, vstřícnosti a spolupráce a flexibility krajů, zvláště při posuzování žadatelů a zařazení do příprav, uzavírání příprav a spolupráce lektorů příprav s pracovníky kraje, zařazení schválených účastníků do evidence náhradních rodičů, dobré spárování dětí a budoucích náhradních rodičů, přípravu dětí na změnu, až po kontinuální odbornou a lidskou podporu dětí, náhradních rodičů i náhradních rodin jako celku a podporu dětí při jejich vstupu do samostatného života.

Velkým překvapením pro mě samotnou i pro řadu mých kolegů – lektorů byla skutečnost, jak dobře přijali účastníci závěrečné zprávy, které jsme o nich sepsali. I když v nich kromě jejich silných stránek byla řada doporučení pro jejich další práci na sobě, přijali tyto zprávy jako pravdivé a podnětné, například s komentářem „Jsem překvapená, jak dobře mě znáte, tohle bych čekala jen od své maminky.“ Věřím, že pokud se podaří přípravy v systému PRIDE rozšířit do všech krajů naší republiky a stane se z nich jedna ze systémových možností, jak dobře připravit budoucí náhradní rodiče na jejich roli, za předpokladu, že účastníci si budou moci na základě dobrých informací zvolit, jakou přípravou chtějí projít a lektorů příprav budou dále pracovat na své odbornosti, může i jedno z koleček (v systému náhradní rodinné péče) rozhýbat celý stroj a posunout ho dopředu.

Lucie Salačová

PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

KAZUISTIKA Č. 8

Klára byla předána do pěstounské péče na přechodnou dobu (PPPD) po týdenním pobytu v porodnici. Biologická matka se již v těhotenství rozhodla dát souhlas s osvojením dítěte.

Klára byla pracovníky porodnice předána jako zdravý, lehce nedonošený novorozenec. Proto bylo pro pěstouny velkým překvapením, když přebírající pediatr vyslovil podezření o řadě vážných zdravotních handicapů. Některé z nich skutečně Kláru provázely po celý rok (problémy s kyčlemi, srdeční vada, malé váhové přírůstky a opožděný vývoj), jiné se po dobu 1 roku neprokázaly (genetické mutace). Péče o Kláru byla náročná zejména ze zdravotního hlediska, pěstounka

musela absolvovat častá vyšetření a kontroly u mnoha specialistů. Podstatné bylo také pečlivé sledování váhových přírůstků, i přes pozornost pěstounky byla období, kdy Klárka vůbec nepřibírala, a celkový vývoj Klárky se tak oproti zdravým dětem zpozdoval.

Zdravotní stav Klárky komplikoval i následné předávání do další rodiny. Vyšetření mohla prokázat, zda jde o zdravé dítě nebo dítě s řadou zdravotních, možná mentálních handicapů. V průběhu roku se některá onemocnění potvrdila, a další handicapy se dle vyjádření lékařů mohou projevit později.

Na základě této situace se pracovníci krajského úřadu rozhodli nesvěřovat Klárku do původně plánovaného osvojení, ale do dlouhodobé pěstounské péče. Vybrali rodinu, která byla ochotna přijmout handicapované dítě a měla s touto specifickou péčí zkušenosti.

Dlouhodobým pěstounům se při prvním setkání Klárka ihned zalíbila a rozhodli se vzít si ji do svojí péče. Následný předávací proces vycházel z potřeb Klárky. Předávající i přebírající rodiny si maximálně vycházely vstříc a pomáhaly si. Protože k sobě rodiny musely dojíždět na velkou vzdálenost, navštěvovaly se i se školou povinnými biologickými dětmi. Pěstounky byly v denním telefonickém kontaktu. Rodiny vzájemně spolupracovaly tak dobře, že prakticky nebylo potřeba do předávání zasahovat a rušit intimitu procesu. Dalo se pozorovat, jak Klárka přechází z jedné láskyplné náruče do druhé naprosto plynule a měkce.

Jedinou komplikací při předávání Klárky byl termín soudního jednání, který byl stanoven později, než by bylo pro Klárku i obě rodiny potřeba. Příslušný soud nevyslyšel žádosti o přidělení dřívějšího termínu.

Proces předávání jsme koordinovali a konzultovali se všemi zúčastněnými subjekty, stejně tak případné nejasnosti a vhodný postup.

Klárka byla předána těsně před vypršením lhůty 1 roku. Daří se jí dobře, obě rodiny jsou v občasném kontaktu a skutečně se radují z toho, že je Klárka tam, kde je.

Jolana Prušková

V průběhu diskuzí ohledně pěstounské péče na přechodnou dobu se velice často setkáváme s argumentem, že pro děti by bylo lepší, kdyby zůstaly v kojeneckém ústavu. Důvodem je lepší lékařská péče, a neustálý dohled odborníků. Je pravda, že do náhradní rodinné péče se dostává spousta dětí se zdravotním handicapem. Mohou to být děti matek, které měly problém se závislostí na alkoholu či drogách a které už v průběhu těhotenství nedbaly na to, že dítě potřebuje zdravou výživu atd. V těchto případech stoupá riziko zdravotních komplikací nově narozených dětí. Přesto jsme přesvědčeni, že možnost navázat bezpečnou vazbu s jedním člověkem, stojí za dané riziko. Pobyt v pěstounské péči rozhodně neznamená,

že dítě nemá přístup k odborným pracovníkům, nebo k potřebným vyšetřením. Skutečnost, že dítě není pod každodenním dohledem lékaře, vyváží to, že je nablízku pečující osobě, která ho sleduje se stejným zájmem. Přesně tak, jako v kazuistice o Klárce, kde dítě díky přístupu pěstounky mohlo vyrůstat v domácím prostředí. Kromě lékařské péče se mu dostalo také citové podpory, která se zhodnotila už v době předávání dítěte a ze které bude Klárka čerpat po celý svůj život.

Další skutečnost, kterou v této kazuistice můžeme sledovat, je **proces předávání dítěte**. Pokud přichází dítě do rodiny z dětského domova (nebo jiného ústavního zařízení), nejdříve se s budoucími pěstouny seznámí v tomto prostředí. Tedy v místě, které zná a je mu dočasným domovem. Posléze se domluví schůzky, návštěvy, nebo dokonce delší pobyt. Vše probíhá v určitém časovém horizontu, a děje se tak proto, aby si na sebe obě strany mohly zvyknout a „oťukat se“. Podobný proces by měl probíhat i v případě pěstounské péče na přechodnou dobu. Není podstatné, jestli jde dítě zpět k biologické matce, k adoptivním rodičům nebo do dlouhodobé pěstounské péče. Pokud bychom dítě přemístili okamžitě, ze dne na den, dojde k náhlému přetrhání vazeb, k nárůstu stresu u dítěte a jeho opětovné traumatizaci. Bohužel dost často se setkáváme s tím, že v případě malých dětí či miminek se jedná o běžnou praxi. Malé děti si nestěžují, anebo si ani stěžovat nemohou – ještě to neumí. Můžeme se tak setkat se skutečností, kdy se adoptivní rodiče jeden den dozvědí o tom, že by měli dostat dítě a druhý den si pro něj přijdou s očekáváním, že si ho rovnou odnesou. Z příkladů dobré praxe je prokazatelné, že je třeba přechod dítěte z jednoho místa na jiné podrobně naplánovat, neustále sledovat a vyhodnocovat ve vztahu k dítěti i ostatním zainteresovaným osobám.

V naší kazuistice se přechod dítěte ukazuje v trochu jiné poloze. Na základě individuálního plánu péče o dítě a práce s rodinou, se dítě připravuje na přechod do nové rodiny. Zjednodušeně to znamená seznamování dlouhodobých pěstounů s dítětem. První setkání probíhá v prostředí, které dané dítě zná a je pro něj bezpečné. I několik dalších setkání probíhá v tomto prostředí. Až poté dítě navštíví místo, kde bude v blízké budoucnosti žít. Zatím jen navštíví a vrátí se opět do svého známého prostředí. Tyto návštěvy se stávají častější a delší. Nakonec se celý proces otočí a dítě pobývá v novém prostředí a pěstouni na přechodnou dobu ho chodí navštěvovat, aby nedošlo k náhlému přetržení vazeb. Toto vše je třeba naplánovat a sladit s legislativním procesem (a to bývá někdy „oříšek“), vyladit komunikaci a nastavení obou rodin i spolupracujících odborníků. Všichni zúčastnění musí začít s přípravou a realizací procesu předávání už před soudním jednáním, protože po něm bude následovat soudní rozhodnutí a dítě by mělo přejít do péče jiné osoby. Bohužel v některých případech se stane, že soudní rozhodnutí je odročeno a dítě, které je připravené k předání, zůstává v jakémsi vakuu. V takovém případě nezbyvá nic jiného, než vyjednat s pracovníky OSPOD dlouhodobou návštěvu dítěte u budoucích rodičů či pěstounů, protože je nesmyslné vracet dítě zpět, když už si v novém prostředí zvyklo.

KAZUISTIKA Č. 9

Matce, která měla již dvě děti umístěné v pěstounské péči u své matky (babičky dětí), se narodilo další miminko. Matce bylo již ke čtyřicítce, měla aktuální zdravotní problémy a nedostatečné bydlení, tyto skutečnosti jí neumožňovaly o dítě pečovat. Navíc předchozí dvě děti, nyní již adolescenti, byly svěřeny babičce v jejich předškolním věku, z důvodů nedostatečné péče matky a jejího alkoholismu. Nyní však matka projevovala o novorozené dítě velký zájem. Dostavovala se vždy pravidelně na OSPOD a hledala si vhodný nový pronájem, aby mohla dítě co nejdříve převzít do své péče. Abúzus alkoholu popírala, vždy byla strážlivá. Proto bylo miminko ve spolupráci s OSPOD umístěné do pěstounské péče na přechodnou dobu, s představou, že se dítě navrátí ke své matce.

Pěstounka se pravidelně scházela s matkou, aby jí umožnila se s dítětem vídat. Tento kontakt nebyl asistovaný, pěstounka ještě neměla svou doprovázející organizaci, neboť toto probíhalo ještě před přijetím novely. Pěstounka později začala upozorňovat pracovníky OSPOD na to, že matka není při kontaktech s dítětem strážlivá, je z ní vždy cítit alkohol. Protože pro pěstounku byla tato situace emočně náročná, jednalo se o její první svěřené dítě, vyhledala na podzim roku 2012 pomoc naší organizace Rozum a Cit.

Pracovníci OSPOD i nadále velmi podporovali matku v její snaze převzít dítě do péče, a to i za situace, kdy již bylo zřejmé, že matka alkohol pravidelně nadužívá. Zároveň však pracovníci OSPOD matce doporučili spolupráci s organizací, která se ambulantně věnuje ženám – alkoholičkám. Matka tam začala pravidelně docházet. Byla svolána případová konference, kam byla přizvána i organizace poskytující sanaci biologickým rodinám. Bylo zřejmé, že matka bude potřebovat při péči o miminko velkou podporu, pravidelné návštěvy pomáhajícího pracovníka, ať už OSPOD nebo jiné vhodné organizace.

Po převzetí miminka do péče byla matka stále v kontaktu s pěstounkou na přechodnou dobu, která upozorňovala úřady na to, že k matce nikdo nedochází na intenzivnější kontroly a podporu. Matka byla měsíc po převzetí miminka nalezena přivolanou policií ve značně podnapilém stavu v restauračním zařízení, s miminkem v klopance na bříše. Dítě jí bylo ihned odebráno a umístěno v kojeneckém ústavu.

Lucie Polícarová

Toto je případ se smutným koncem, nechceme se tvářit, že vše vždy dopadne dobře. Mnohdy se i přes veškerou práci pozitivní výsledek nedostaví. V kazuistice č. 9 se tak především zobrazuje dilema doprovázení. Toto dilema zní: „Koho doprovázíme?“ Doprovázíme pěstouny, nebo děti v pěstounské péči? Mohlo by se zdát, že je to jednoduché. Dohoda se uzavírá s pěstouny a zákon předpokládá, že dohlédneme na výkon pěstounské péče, tudíž na práci pěstounů. Ale objektem našeho dohledu je především dítě. Na něj zaměřujeme svou pozornost především.

Stává se pak, že zájmy pěstounů a dětí jim svěřených jsou rozdílné. V uvedené kauzitice jsme pracovali s pěstounkou na přechodnou dobu a s dítětem, které jí bylo svěřeno do péče. Dítě jsme připravovali na návrat do jeho biologické rodiny. To znamenalo samozřejmě také kontakt s biologickou matkou. Kontakty byly poměrně časté, a byl tak položen základ vztahu mezi námi a matkou. Matka k nám získala časem důvěru a byla otevřená. I my jsme viděli možná úskalí dalšího vývoje, na kterých by se však dalo dále spolupracovat. Naše práce je však omezena pouze na dítě v pěstounské péči a na pěstouny, okrajově a omezeně i na biologickou rodinu dítěte. Při předávání jsme upozorňovali na to, že s matkou je třeba nadále intenzivně pracovat, což se bohužel nestalo. Úkolem pracovníků sociálně-právní ochrany dítěte je hledat cesty, jak lépe zajistit fungování následné rodiny (ať se jedná o biologickou rodinu, adoptivní rodinu, nebo dlouhodobé pěstouny) po předání dítěte.

V tomto směru jsme udělali první krok a spustili jsme projekt, který nám umožňuje pracovat s následnou rodinou i určitou dobu po předání dítěte. Tento projekt jsme nazvali „**Dítě v nejlepších rukách**“. Cílem projektu je podpora celého systému pěstounské péče na přechodnou dobu. Podpora směřuje k dětem, které jsou do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřeny, pěstounům na přechodnou dobu a biologickým rodičům přijatých dětí. Dalším zaměřením je individuální a cílená podpora rodin, do kterých dítě po ukončení PPPD odchází (tj. biologických rodin dětí nebo adoptivních rodin). Již během umístění dětí do PPPD pracujeme nad rámcem dohod o výkonu pěstounské péče s biologickými rodinami těchto dětí. Cílem je biologické rodiče a děti, které v biologické rodině vyrůstají, připravit na kontakt s dítětem, případně rodinu co nejlépe připravit na návrat dítěte do její péče. Dalším cílem je zrealizovat plynulý a bezpečný přechod dětí umístěných do PPPD do následné péče – tj. zpět do své biologické rodiny nebo do rodiny adoptivní. Klasičtí pěstouni tuto podporu nepotřebují, protože na ni mají nárok ze zákona. Předáním dítěte teprve začíná proces vytváření bezpečné vztahové vazby a ten se snažíme podporovat minimálně po dobu 4 měsíců po přijetí dítěte dlouhodobější prací v následné péči. Tato podpora je prevencí obtíží s připoutáním či opakovaného selhání péče, jehož důsledkem bývá opětovná traumatizace dětí, stejně tak jako traumatizace a pocit selhání rodin biologických či náhradních.

PROPOJOVÁNÍ A SPOLUPRÁCE NESTÁTNÍCH I STÁTNÍCH ORGANIZACÍ V OBLASTI NRP

Novela zákona o sociálně-právní ochraně, která vešla v platnost v lednu 2013, významně podpořila oblast náhradní rodinné péče. Neziskové organizace jsou nezbytnou součástí systému služeb pro náhradní rodiny. Svoji činností vytvářejí síť profesionální podpory a doplňují tak státní organizace v nabídce kvalitních služeb, které stát pěstounským rodinám díky státnímu příspěvku na výkon pěstounské péče garantuje. **Pokud existuje vůle ke spolupráci a výměně informací, je možné detailně zdokonalovat oblast náhradní rodinné péče**, náhradní rodiče dobře vybrat a připravit na jejich roli a dále je profesionálně doprovázet tak, aby co nejvíce dětí mohlo vyrůstat alespoň v náhradních rodinách.

Z našeho pohledu jsou významná osobní setkání, proto jsme v roce 2014 připravili dvě neformální pracovní setkání organizací, které pomáhají náhradním rodinám – první pro pracovníky OSPOD, druhé pro pracovníky NNO.

Na začátku března jsme zorganizovali **setkání pracovníků OSPOD**, se kterými spolupracujeme. Pracovníci 12ti různých pracovišť (mezi nimi i vedoucí těchto pracovišť) ze Středočeského kraje a z Prahy se tak mohli vzájemně seznámit, navázat osobní kontakty, vyměnit si svoje zkušenosti, sdílet nejasnosti v nově nastaveném systému péče o děti umístěné do náhradních rodin.

Mezi oblastmi, o kterých účastníci diskutovali, patřila témata:

- Uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče s pěstouny přímo nebo prostřednictvím spolupráce s pověřenými organizacemi – ačkoliv vždy záleží na volbě pěstounů, některá pracoviště OSPOD neuzavírají žádné dohody, u všech pěstounských rodin spolupracují s pověřenými organizacemi, jiná pracoviště částečně uzavírají dohody s pěstouny a částečně spolupracují s pověřenými organizacemi.
- Propojování role průvodce rodiny a pracovníka OSPOD – pokud pěstouni uzavírají dohody s pracovištěm OSPOD, leckdy se pracovník dostává do dvojrole, sporná je pak i kapacita tohoto pracovníka (s rodinou by se měl kontaktovat jako její průvodce i jako pracovník OSPOD), možnost kontaktu s dětmi, záznamů návštěv vzhledem k dvojroli.
- Vytváření individuálních plánů ochrany dítěte – praxe je na různých pracovištích různorodá, shoda účastníků bohužel panuje v nedostatku času pro vytváření IPOD, tak, aby nebyl jen formalitou.
- Zkušenosti s pěstounskou péčí na přechodnou dobu – většina pracovníků OSPOD se shodla v tom, že by potřebovala více pěstounů na přechodnou dobu, a to i pro starší děti a sourozenecké skupiny, a také v tom, že příprava

pěstounů na přechodnou dobu by měla být důkladnější, zřejmě i delší, než dosud.

- Zkušenosti s pěstouny romského etnika – několik pracovišť má již dobrou zkušenost s romskými (nepříbuzenskými) pěstouny, a také s romskými pěstouny na přechodnou dobu.
- Zkušenosti s povinným vzděláváním pěstounů – některá pracoviště OSPOD zadávají vzdělávání na zakázku, některá vzdělávají pěstouny individuálně z vlastních zdrojů, problém vidí u některých pěstounů, že se chce vzdělávat pouze jeden z manželů – pěstounů.
- Systém sanace biologických rodin – pracoviště OSPOD, kde sanace funguje (i díky spolupráci s neziskovými organizacemi), jsou spíše v menšině, velkým tématem se ukazuje být zadluženost klientů, exekuce, problémy s bydlením.
- Co chybí v systému péče o náhradní rodiny – proplácení kroužků pro děti, doučování a asistentů ve škole, dále by pracovníci OSPOD potřebovali posílit svoje kapacity a získat dobré metodické vedení.

Celkově bylo při setkání patrné zaujetí pracovníků OSPOD pro tuto práci. Oceňovali, že se mohou při své práci na chvíli „zastavit“ a mluvit o kvalitě této práce, systému a potřebách.

Na začátku dubna 2014 **se sešlo** na pozvání organizace Rozum a Cit **13 neziskových organizací** z celé České republiky (Dobrá rodina, Nadační fond J&T, Kolpingova rodina Smečno, Centrum pro dítě a rodinu Valika, CPR Vysočina, Salinger – Stopa čápa, Náhradním rodinám, Amalthea, Centrum psychologické pomoci, Rodinné centrum Routa, Cestou necestou – Centrum pro rodinu, Letní dům, Lumos), které se věnují náhradním rodinám. Cílem tohoto setkání byla výměna zkušeností mezi organizacemi, které buď přímo uzavírají dohody o výkonu pěstounské péče, nebo poskytují pěstounům vzdělávání, případně pěstouny jinak podporují.

Mezi oblastmi, kterým se na setkání zástupci neziskových organizací věnovali, patřilo zejména:

- Způsoby práce průvodců v rodinách, se kterými spolupracují - díky novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí se tato podpora týká všech pěstounských a poručnických rodin, před přijetím novely většina náhradních rodin nepřijímala žádné odborné služby, nebyla průběžně doprovázena a kontrola nad výkonem pěstounské péče byla nedostatečná.
- Vyváženost podpory a kontroly vzhledem k pěstounům – většina účastníků má zkušenost, že opravdová důvěra mezi rodinami a průvodcem se vybuduje většinou až po roce vzájemné spolupráce, řada pěstounů vnímá zpočátku spolupráci s průvodcem a vzdělávání jako povinnost a je třeba pracovat na navázání vztahu s průvodcem a motivaci klientů.

- Spolupráce s OSPOD – jedním z nejvýznamnějších bodů vzájemné spolupráce je tvorba individuálního plánu ochrany dítěte svěřeného do náhradní rodiny a jeho sledování, přehodnocování, aktualizování.
- Možnosti zdokonalení práce průvodců – na zdokonalování profesionality a zároveň zachování lidského rozměru je možné pracovat nejen formou supervize, intervize, vnitřním nastavením kontroly v organizaci, ale také např. přímým náslechem kolegy a dalším vzděláváním.
- Počet rodin, se kterými pracuje jeden průvodce – využití státního příspěvku – u všech organizací průvodci spolupracují s 15 až 25 rodinami – dva možné přístupy jsou: průvodce doprovází nižší počet rodin, ale vykonává i další role (např. asistuje u kontaktu s biologickou rodinou, organizuje případové či rodinné konference, zprostředkovává kontakt se širším okolím rodiny – škola, úřady atd.), pokud je počet rodin, se kterými průvodce spolupracuje, vyšší, organizace si najímá nebo zaměstnává další spolupracovníky pro jednotlivé odborné služby.
- Vzdělávání „ušité na míru“ různým typům pěstounů - zvolené vhodné s ohledem na složení pěstounských rodin, věk pěstounů, zájmy pěstounů a potřebnost předat určitá témata vzhledem k individuálnímu plánu ochrany dítěte.
- Co nejlepší využití státního příspěvku na služby pro pěstounské rodiny – na co lze a na co nelze využít příspěvek, jakým způsobem se proplácují služby, které vykonávají odborníci mimo organizaci.

Vzájemná spolupráce mezi neziskovými organizacemi pomáhá urychlit výměnu potřebných informací a nalézt co neoptimálnější a nejefektivnější nastavení služeb pro náhradní rodiny. Zároveň ukazuje reálný stav podpory pěstounských rodin na základě státního příspěvku rok po přijetí novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Další možností, jak zvyšovat kvalitu péče o ohrožené rodiny, je **kvalitní vzdělávání pracovníků různých organizací, zacílené na témata NRP.**

Díky podpoře Nadace Sirius ve spolupráci se Střediskem náhradní rodinné péče, v rámci projektu Centrum podpory náhradní rodinné péče se uskutečnilo výběrové řízení na hodnocení a školení metodik dobré praxe NRP.

Tento pilotní projekt se snaží o podporu zkvalitnění metod práce v oblasti náhradní rodinné péče a získání a udržení vysokého know-how v této oblasti, spojeného se zavedením příkladů dobré praxe z českého i zahraničního výzkumu pro obecné užití v České republice.

Cíle projektu jsou:

- Výzkumy a vyhodnocování dobré praxe v České republice a zahraničí v oblasti NRP.
- Šíření dobré praxe mezi organizacemi působícími v oblasti NRP.
- Zlepšení a zkvalitnění služeb v NRP.
- Prohlubování spolupráce státních i nestátních organizací a vytvoření platformy pro sdílení znalostí a zkušeností v oblasti NRP.

Součástí projektu CP NRP je sběr a evidence veřejně dostupných odborných textů, publikací a metodik státních i neziskových organizací v ČR zabývajících se problematikou náhradní rodinné péče. Cílem monitoringu je také jejich vyhodnocení a doporučení k dalšímu šíření formou školení. Důraz je kladen na přenositelnost, respektive možnost využití metodických postupů v organizacích s obdobnou klientelou a záměry, s přihlédnutím k odlišnému zázemí (jiný rozpočet, struktura, materiál a personální kapacita).

Protože jsme v tomto výběrovém řízení uspěli, v květnu jsme spolu se Střediskem náhradní rodinné péče uskutečnili školení na téma Vztahový labyrint v NRP + Dítě ve výchově příbuzných. Dalším tématem, které jsme školili v říjnu, je téma případových konferencí – Na jedné lodi aneb jak uspořádat případovou konferenci v oblasti péče o ohrožené dítě.

ZÁVĚR

Z našeho pohledu přinesla novela sociálně právní ochrany dětí mnoho pozitivního. Na prvním místě bychom zmínili především plošnou podporu všech pěstounských rodin. Největší změnu je možné vidět u příbuzenské pěstounské péče. Skoro tři čtvrtiny veškeré pěstounské péče v naší zemi tvoří pěstounská péče příbuzenská. Přitom od těchto pěstounů nejčastěji slyšíme, že do novely se o ně nikdo nezajímal a nestaral. Nebudeme si zastírat, že některým rodinám to takto vyhovovalo, přesto valná většina z nich nám dává zpětnou vazbu, že takovou podporu by potřebovaly už třeba před deseti lety, když do pěstounství vstupovaly. Někdy se setkáváme (i na různých konferencích a v mediích) s názorem, že novela nepřinesla dlouhodobým pěstounům nic pozitivního. V praxi vidíme, že opak je pravdou. Doprovázení je dlouhodobá systematická podpora pěstounských rodin, kterou většina z nich pozitivně oceňuje. To je vidět i v našich úvodních kazuistikách. Naši průvodci navázali v rodinách intenzivní partnerský vztah, který vnímá většina pěstounů jako přínosný. Nechceme samozřejmě tvrdit, že to tak mají všichni pěstouni. Vedle doprovázení je pro většinu pěstounů přínosné i další vzdělávání. To však musí být šité na míru. Máme pěstouny, kteří jsou negramotní, nepohybliví a podobně. Pěstouny, jejichž životní situace a potřeby jsou velice různorodé. Někdo potřebuje získat informace o vývoji dítěte, druhý o tom jak řešit šikanu, někoho

zajímají masáže kojenců a jiný řeší co s dítětem v pubertě. Všichni se však shodují na tom, že informace by měly být především praktické. Také možnost odlehčení a respitu je u pěstounů přijímána kladně. Na druhou stranu je také pravda, že někteří z nich jí nikdy nevyužijí, protože mají dostatečnou podporu širší rodiny. A to je dobře. Naše práce je pomoci, když je třeba, ne vnucovat služby, které si je rodina schopna zařídit sama. Jako velice pozitivní vnímáme rozšíření případových konferencí. Tento nástroj, když je vhodně použit, umožňuje větší zapojení pěstounů do rozhodování. O důležitých věcech se pak nerozhoduje někde za zavřenými dveřmi, ale přímo za partnerské účasti lidí, kterých se to týká. Z naší zkušenosti také vyplynulo, že důležitá je odborná pomoc pro pěstouny. Ač se jedná o asistovaný kontakt dětí s biologickými rodiči, nebo o sdělení traumatizujících informací dětem. A také terapeutická práce s dětmi. A to především s dětmi s poruchou citové vazby. Zde je třeba podtrhnout, že včasná a kvalifikovaná práce, zabrání následným problémům, které mohou vzniknout v pubertě či adolescenci. Samozřejmě je spousta věcí, které by bylo třeba dotáhnout. Jednou z nich může být systém předávání dětí z pěstounské péče na přechodnou dobu zpět do biologických rodin, nebo do adopce. Ale nemůžeme čekat, že vše bude dokonalé hned. Před sebou máme ještě spoustu práce. Přesto vnímáme změny uskutečněné v posledním roce a půl za velice přínosné.

Každé dítě má přece právo vyrůstat v rodině a být v těch pro něj „nejlepších rukách“.

Na závěr by bylo nejlepší nechat promluvit samotné pěstouny.

PRŮVODCE MI NEJVÍCE POMOHL S:

„zorientovat se ve všech problémech ohledně pěstounské péče....kontakty na MŠ...změnit vztah manželky k svěřenému dítěti...zvládním výchovy a učení svěřeného děčka...psychickou podporou... s psychickým stavem mým i neteře...dětmi svěřenými do péče...příspěvkem na zařízení dětského pokoje...doučováním...hlavně pochopit, co doprovázení vůbec je...se zajištěním volnočasových a prázdninových aktivit...dětmi, školou, výchovou...radou, jak pokračovat ve vzdělání dítěte - volba povolání, atd...letním táborem, problémy v rodině atd...čimkoliv, co potřebuji...při řešení osobní krizové situace...je tady pro mě vždy, když potřebuji. Pomohla mi v tom nejtěžším, co mojí rodinu potkalo a věřím, že ještě pomůže, protože to, co prožíváme, není u konce. Byla jeden ze čtyř lidí, kdo mi věřili, a pomohli zachránit aspoň dvě mé děti. Za to jí děkuji...se vším potřebným...“

Autorský kolektiv: Rozum a Cit, z. s.

DĚKUJEME

náhradním rodinám za aktivní zájem o vzdělávání a služby podporující děti vyrůstající v jejich rodinách!

ZA FINANČNÍ PODPORU NAŠICH PROJEKTŮ DĚKUJEME:

Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR, Nadačnímu fondu J&T, Nadaci Terezy Maxové dětem, městu Benešov, a dalším dárcům.

NADAČNÍ FOND J&T

ZVLÁŠTNÍ PODĚKOVÁNÍ za dlouholeté partnerství a finanční podporu našich projektů patří Nadačnímu fondu Rozum a Cít.

Za finanční a jinou podporu děkujeme také firmám a osobám **ICP, s. r. o., EPI-Centrum, s. r. o., PhDr. Věduně Bubleové a Radce Smutné.**

„Dítě v nejlepších rukách“ – Tento projekt je realizován s přispěním Středočeského kraje. Aktivity projektu jsou podpořeny z dotačního programu Rodina a ochrana práv dětí MPSV.

„Poradenské centrum pro náhradní rodiny“ – Tento projekt je realizován s přispěním Středočeského kraje.

„Podpora zavádění případových konferencí do praxe pracovišť SPOD“ – Aktivity projektu jsou podpořeny z dotačního programu Rodina a ochrana práv dětí MPSV.

„Doprovázení náhradních rodin“ – Tento projekt je realizován s přispěním Města Benešov.

rozum
a cit

SBORNÍK

**PRAXE NOVELY O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ
OCHRANĚ DĚTÍ - S ROZUMEM A CITEM**

Rozum a Cit, z. s.

Na Výsluní 2271
251 01 Říčany

Tel: 323 605 782
rozumacit@rozumacit.cz
www.rozumacit.cz
číslo účtu: 268043028/5500

Autorský kolektiv: Rozum a Cit, z. s.
Fotografie: Výlet pracovníků Rozumu a Citu
do zámeckého parku v Loučeni
Grafické zpracování: Jakub Cejpek